

Araştırma Makalesi

Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarından Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi¹

Single Premium Annuity Taxation

Ufuk KAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Finansal Bilimler Fakültesi

ufuk.kaya@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1633-8060>

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
28.03.2026	06.06.2026

Öz

Tek primli yıllık gelir sigortaları, sigortalının toplu ödemesi karşılığında sigortacının belirli bir süre veya sigortalının ölümüne kadar düzenli olarak ödeme yapmasını içeren bir sözleşmedir. Bireylerin, miras bırakma motivasyonu olmadığında, tüketim düzenliliğini sağlamak amacıyla birikimlerini kalan yaşam sürelerine isabetle dağıtması neredeyse olanaksızdır. Yaşam boyu hayat sigortaları bu dağılım sorununu kolayca ve isabetle çözmektedir. Yaşam boyu yıllık gelir sigortaları esasen sigortalının kaynaklarına göre uzun yaşama riskini sigortacıya aktarmakta, sigortacı ise üstlendiği bu riski bir araya getirdiği sigortalılar üzerine dağıtmaktadır. Yıllık gelir sigortası aracılığıyla, beklenenden uzun süre yaşayanların gelirleri, beklenenden erken ölen sigortalıların geri alamadıkları anapara ile ödenmektedir. Yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin bileşiminden hareketle vergileme kuralları oluşturulmaktadır. Bu ödemelerde üç unsur bulunmaktadır: anapara, getiri ve “dengeleyici unsur”. Yaygın olarak, sigortalının ödediği toplam primi aşan tutar yani getiri kısmı vergiye tabi tutulmaktadır. Uygulamada “dengeleyici unsur” getiri olarak kabul edilerek vergilendirilmektedir. Türkiye uygulamasında en az 10 yıllık veya yaşam boyu yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemeler gelir vergisinden istisna edilmiştir. Ancak bu süre sona ermeden sistemden çıkılması halinde yapılan irat ödemesi üzerinden stopaj yoluyla düşük ve düz oranlı bir vergileme yapılmaktadır. Hayat sigortalarından ve bireysel emeklilik sisteminden en üst düzeyde destek kazanan tasarrufların en az 10 yıllık veya yaşam boyu yıllık gelir sigortasına aktarılması halinde, hem bu aktarım sürecinde elde edilen gelirler hem de yıllık gelir sigortasından elde edilen gelirler vergiden istisna edilmiştir. Ancak belirlenen süre sona ermeden sistemden çıkılması, iki taraflı istisnanın şartlarının ihlal edildiği anlamına gelmektedir. Yıllık gelir sigortasından yapılan irat ödemesi üzerinden stopaj yoluyla düşük ve düz oranlı; aktarım sürecinde vergilendirilmeyen irat ödemesi üzerinden ise stopaj yoluyla daha yüksek düzeyde ancak yine de genel vergileme kurallarına göre göre düşük ve düz oranlı bir vergileme yapılmaktadır. Şartın ihlali nedeniyle aktarım sürecinin getirisine ilişkin ortaya çıkan ilave vergi yükü, mali güce, verginin ekonomik kaybına veya vergi kaybına yani hazine zararına dayalı olarak belirlenmediğinden en azından düzey bakımından keyfi nitelikte görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anüite, yaşam boyu yıllık gelir sigortası, tek primli yıllık gelir sigortası, yıllık düzenli gelir, uzun yaşama riski

¹ V. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresinde Sunulmuş olan ve özeti yayımlanan “Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarından Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi” başlıklı bildiriden üretilmiştir.

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Kaya,U., 2026, Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarından Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*,61(2), 2399-2425.

Abstract

Single-premium annuity policies are contracts whereby the insurer makes regular payments for a specified period or during the insured life in exchange for a lump-sum payment from the insured. It is almost impossible for individuals, without the motivation to leave an inheritance, to distribute their savings accurately over their remaining lifespan in order to maintain regular consumption. Life annuity insurance easily and accurately solves this distribution problem. Life annuity policies essentially transfer the risk of longevity to the insurer based on the insured's resources, and the insurer distributes this risk among the insured parties it has brought together. Through life annuity, the income of those who live longer than expected is paid from the principal amounts that insured individuals who die earlier than expected cannot recover. Taxation rules are established based on the composition of annuity. Annuities contain three elements: principal, return, and "balancing element". Commonly, the amount exceeding the total premium paid by the insured, i.e., the return portion, is subject to income tax. In practice, the "balancing element" is considered as income and is taxed accordingly. In Turkey, at least 10 years or life annuities are exempt from income tax. However, if the system is exited before the end of this period, a low, flat-rate tax is applied to the annuity payments through withholding tax. If savings that receive the highest level of support from life insurance and private pension system are transferred to an annuity at least 10 years or for life annuity, both annuity earned during this transfer process and 10 years or life annuity are exempt from tax. However, exiting the system before the end of the specified period means that the conditions of the dual exemption have been violated. A low, flat-rate tax is applied to the return payments from the annuity income insurance policy through withholding tax; and a higher, but still low, flat-rate tax is applied to the return payments not taxed during the transfer process through withholding tax. The additional tax burden arising from the transfer process due to the breach of the condition is considered arbitrary, at least in terms of its level, as it is not determined based on financial capacity, economic loss of tax, or loss of tax, i.e., damage to the treasury.

Keywords: Annuity, life annuity, single premium annuity, regular annual income, longevity risk

1. Giriş

Hayat sigortasının tersine bir işleyişe sahip olan tek primli yıllık gelir sigortaları, bireylerin kaynaklarına nazaran uzun yaşama riskine karşı geliştirilmiş bir güvencedir. Yıllık gelir sigortası, miras bırakma motivasyonu olmayan örneğin çocuksuz bireylerin, birikimlerini çözerek yaşamları boyunca ihtiyaç duyduğu düzenli gelire ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Birikimin yaşam süresi ile uyumlu biçimde düzenli gelire dönüştürülmesi, tüketim düzenliliğini sağlamanın yanında ölüm tarihi itibarıyla ne tüketilmemiş birikimin kalmasına ne de ileri yaşlarda gelirsiz kalınmasına izin vermektedir.

Kökene antik toplumlara dayanan yıllık gelir sigortasının tür bakımından sınırının insanın hayal gücü olduğu ifade edilmektedir. Günümüzde emeklilik tasarruf ve gelirleri bakımından önem taşıyan, özgün ve önemli bir hayat sigortası türü olan yıllık gelir sigortalarından sigortalıya yapılan düzenli ödemelerin vergilendirme sürecinin çözülmesi gerekmektedir.

Çalışmada, çok çeşitli isim, yöntem ve ilave unsurla ortaya çıkan yıllık gelir sigortalarının öncelikle kapsamı ve işleyişi, yıllık gelir sigortası alt türleri ve piyasasının yapısı incelenerek ekonomik niteliği belirlenmiştir. Bu esnada yıllık gelir sigortasının hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemi ile karşılıklı tamamlayıcılık ilişkisi dikkate alınmıştır.

Ardından, ortaya konulan bu ekonomik nitelikten hareketle yıllık gelir sigortasından sağlanan düzenli gelirlerin vergilendirilmesi süreci irdelenmiştir. Öncelikle bu türden ödemelerin vergiye tabi gelir niteliği tartışılmış, yıllık gelir ödemelerinin içerdiği anapara, getiri ve dengeleyici unsurlar saptanmıştır. Ayrıca bu aşamada düzenli yıllık gelir ödemesinin başlangıcına ve bitişine göre yıllık gelir sigortaları ayrıma tabi tutularak yaygın alt türlerin vergilendirme süreci irdelenmiştir.

Nihayetinde Türkiye uygulaması incelenerek, yıllık gelir sigortalarına aktarılan dolayısıyla düzenli ödemelere dönüşen tasarrufun kaynağı esas alınarak hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemi ile başka alanlardan aktarılan tasarruflar ayrımında, elde edilen düzenli yıllık gelirlerin vergilendirme süreci tartışılmıştır.

2. Tek Primli Yıllık Gelir Sigortaları

Tek primli yıllık gelir sigortalarının hukuki yapısı ve ekonomik niteliğinin ortaya konulması vergilendirme sürecine ilişkin değerlendirmeler yapmak için gereklidir. Bu kapsamda, yıllık gelir sigortalarının işleyişi, hayat sigortaları ile ilişkisi, tek primli hayat sigortası türleri ve bu ürünün piyasasını incelemek olanaklıdır.

2.1. Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarının Kapsamı ve İşleyişi

Bir varlığın devri karşılığında kişinin ömür boyu gelir garantisi alması uygulamaları ilk medeni toplumlardan beri görülmektedir. Antik Babil'denⁱ bu yana bilinen, irat alacaklısının ölümü ile sona eren anüite (annuity) sözleşmeleri (Dugan, 1940, s. 530), sigorta şirketlerinin kuruluşunu takiben modern sigorta ilişkisine konu olmuştur. 20. yüzyılın başında popüler olan (Meisenholder, 1942, s. 856) Anüite sözleşmelerinin, İngiltere'de hayat sigortalarından daha önce ortaya çıktığı ifade edilebilir (Fehr, 1929, s. 261).

Bugün itibarıyla özel anüite (private annuity) olarak tasnif edilen (Cohen, 1964, s. 491) bu ilişki tarafların; irat borçlusunun (obligator), irat alacaklısının (annuitant-annütant) ödediği tek ve yüklü tutarda bir ödemesini, belirli süre veya alacaklının ömrü boyunca gelir olarak (annuity-anüite) geri vermesi konusunda anlaşmasıdır (Mooney, 1969, s. 524). Her yıl yapılan ödeme anlamına gelen (Dugan, 1940, s. 529) anüite, belir bir toplu para ödenerek satın alınmaktadır (Fehr, 1929, s. 260). Bu bakımdan her ne kadar türleri geliştirilmiş olsa da bu satın alma işlemi nihayetinde düzenli gelir için yapılan yatırımdır (Dugan, 1940, s. 530). Başka bir ifadeyle irat alacaklısı (annütant) parasını veya başka bir varlığını vermekte ve karşılığında ömrü boyunca taksitler halinde ödeme almaktadır (Ross, 1963, s. 199). Yıllık gelirin satın alınması aynı zamanda sermayenin (birikimin/servetin) çözülmesi (liquidation-likiditasyon) (Griffin, 1995, s. 45) ve gelir akımına dönüştürülmesidir (IRI, 2011, s. 12).

İrat borçlusu kendisine devredilen varlığın yönetimini ve kontrolünü eline aldığından isterse tasarruf edebilmektedir. Bu aşamada irat alacaklısının varlık üzerinde kontrolü ve getiri elde etme hakkı ortadan kalkmaktadır. Başka bir deyişle, sermaye ortadan kalkmakta anapara, yıllık gelire dönüşmektedir. Kişinin sonsuza kadar kaybettiği anaparası ile periyodik ödemeler karşılanmaktadır (Fehr, 1929, s. 261). Borçlunun bu noktada avantajı, bahse konu varlığın değerinin topluca bir defada ödeme yükümlülüğünden kurtulmasıdır. Bu haliyle varlığın borçluya olan maliyeti, yıllık veya aylık taksitler halinde ödenmektedir (Ross, 1963, s. 230). Başka bir deyişle varlık taksitler halinde satın alınmaktadır (Ross, 1963, s. 200). Bu noktada alacaklı ise gelirin dayanağı olan bu varlık nedeniyle herhangi bir servet vergisi veya benzeri yükümlülüklerinden (Ross, 1963, s. 200) ve varlığın yönetim maliyetlerinden kurtulmaktadır (Ross, 1963, s. 200) (Mooney, 1969, s. 523).

Erken ölüm riskini karşılayan geleneksel süreli hayat sigortası sözleşmelerine, ileri yaşlarda kişinin gelirsiz kalmasına neden olabilecek beklenenden uzun yaşama riskinin eklenmesiyle, bu iki riski birlikte kapsayan sigorta sözleşmeleri sunulmaya başlanmış ve yıllık gelir sigortası (single premium annuity - anüite) ürünü ortaya çıkmıştır (Meisenholder, 1942, s. 857). Tek primli yıllık gelir sigortaları, evrensel adıyla anüite (annuity) sözleşmeleri, sigortacının, başlangıçta almış olduğu prim karşılığında belirli bir süre için veya bir veyahut birkaç kişinin yaşamı boyunca belirli bir tutarda düzenli ödeme yapmasını içeren sigorta sözleşmeleridir (Griffin, 1995, s. 44). Satın alınmış yıllık gelirlerde anapara, faizden kolaylıkla ayrılır. Bu haliyle, esasen sermaye harcaması niteliğinde olup yıllık veya başka periyodik taksitler halinde geri alınmaktadır. Gerçek yıllık gelir sigortasında işleyiş bundan ibarettir (Fehr, 1929, s. 261). Sigorta firmaları tarafından sunulduğu için ticari anüite olarak sınıflandırılan bu ürünler sayesinde, irat alacaklısının, teslim aldığı mülkü elden çıkaran irat borçlusunun iflasının neden olacağı telafisi mümkün olmayan bir finansal zararı (Ross, 1963, s. 200) önlenmektedir.

Esasen yıllık gelir ödemesi, belirli bir süre boyunca taksitler halinde para ödemesini öngören bir sözleşme olduğundan, bu taksitler öncelikle matematiksel olarak hesaplanmış bir anapara kısmından ve ayrıca bu anapara üzerinden hesaplanan faizden oluşmaktadır. Yıllık gelirin yani taksitlerin ödeneceği süre, sabit bir süre, yaşam beklentisine göre belirlenen bir süre veya ikisinin bileşimine bağlı bir süre olabilir (Forster, 1955, s. 558,559). Yıllık gelir sigortaları belirli bir süre ile sınırlandırıldığında süreli (certain annuity), sigortalının ölümüne kadar devam ediyor ise yaşam boyu (life annuity), hatta belirlenmiş başka kişilerin ölümüne kadar devam ediyorsa birlikte yaşam (joint survivorship annuity) gelir sigortası olarak sınıflandırılmaktadır.

Mevduat ve benzeri araçlarda değerlendirilen tasarruflar yaşlı bir kişinin ihtiyaç duyduğu düzenli geliri sağlamakta yetersiz kalabilmektedir. Kişiler, tüketim düzenliliğiⁱⁱ içinde ihtiyaçlarını karşılamak için elde edebileceği en yüksek tutarı talep etmektedir. Sigortalılar bu düzeyde aylık veya yıllık geliri, tek bir seferde ödenen tutarın ve bu tutarın getirisinin peyderpey geri verilmesi ile elde etmektedir (Mooney, 1969, s. 524). Bu bakımdan süreli yıllık gelir sözleşmeleri esasen sigorta sözleşmesi olmadığından

(Mooney, 1969, s. 526) sigortacı sadece belirlenmiş tutarı ödemekle sorumludur (Dugan, 1940, s. 530). Yaşam boyu gelir sigortalarında ise beklenen süreden daha uzun yaşayan sigortalının hayatı boyunca önemli bir tutarda, en azından devlet tahvili gibi güvenli yatırımların getirisinden daha fazla gelir garanti edilmektedir (Mooney, 1969, s. 524).

Sigorta şirketi, sigortalının yaşına bağlı olarak risk almıyor ve sadece belirlenmiş tutarı ödemekle sorumlu tutuluyor ise sigorta yerine yatırım işleminden bahsetmek gerekmektedir (Dugan, 1940, s. 530). Gerçekten de bu işlem, sadece birikmiş bir varlığın belirli bir zaman içinde belirlenmiş faiz oranı üzerinden çözülmesine ilişkin bir hesaplama dayanmaktadır. Yıllık gelir sözleşmelerinde temel sigorta rolü, kişinin uzun yaşama riskinin üstlenilmesidir. Ulaştığı yaş itibarıyla biriktirdiklerinin getirisi dışında geliri olmayan bir bireyin sorunu, miras bırakma niyeti olmadığı varsayılırsa, bu birikimle finanse edeceği harcamasını her yıla nasıl dağıtacağını bulmaktır. Bahsedilen birey ne kadar yaşayacağını biliyor olsaydı, öleceği tarihe kadar yıllık tüketimini hangi düzeyde belirleyeceğini hesaplayabilirdi. Ancak gerçek hayatta bu olanaklı değildir, bireyler öleceği tarihi bilemediklerinden bu yöntemle tüketimlerini düzenleyemezler. Eğer emeklilik hayatlarının ilk yıllarında az harcarsa, ileriki yıllar için daha da önemlisi erken ölüm halinde geriye birikim bırakabilir. Tersine emeklilik hayatının ilk yıllarda çok harcar ve uzun yaşarsa, ileriki yıllarda yani yaşamının son döneminde daha az harcamak zorunda kalacaktır. Yaşam boyu yıllık gelir sigortaları bu tüketim sorununu çözmekte, dönem başında yapılan bir sermaye ödemesi ile kalan ömür için sabit tutarlı bir gelir akımı garanti edilebilmektedir (Poterba, 1997, s. 1).

Adil yıllık gelir, yıllık gelirlerin beklenen bugünkü değerinin yıllık geliri satın alma fiyatına eşit olduğu tutardır (Poterba, 1997, s. 3). Başka bir ifadeyle ödeme tutarı, masraf payı hariç, toplam prim ile eşit çıkacak şekilde planlanmaktadır. Bileşik faiz ile yıllık gelir tutarı arasındaki ilişki nedeniyle, sigortalının tüm primini mevduata yatırmışından elde edeceği getiri ile sigortalıya garanti edilen ödeme örtüşmektedir (Schwemm, 1958, s. 1366).

Sigortacılıkta karar ve işlemler ortalamalara dayalı olduğundan yaşam boyu sigortaların yıllık gelir hesaplamalarında mortalite tabloları dikkate alınmaktadır. Sigorta şirketi belirlenen süre içinde sigortalılardan kaçının öleceğini hemen hemen kesinlikle bilmektedir. Sigorta şirketinin bilmediği husus ölecek olan sigortalıların adları, başka bir deyişle hangileri olduğudur (Mooney, 1969, s. 524). Bu noktada sigortacı benzer durumlardaki kişileri bir araya getirerek riski dağıtmakta, erken ölen sigortalıların kalan sermayesi ile uzun yaşayan sigortalıların yıllık ödemelerini finanse etmektedir. (Poterba, 1997, s. 1) (Gentry & Milano, 1998, s. 5). Sigortacı bu süreçte yönetsel giderler ile ters seçimin yarattığı maliyetlerle karşılaşmaktadır (Gentry & Milano, 1998, s. 11).

2.2. Yıllık Gelir Sigortası ile Hayat Sigortasının İlişkisi

Yıllık gelir sigortaları hayat sigortası grubunda yer almakta, yatırım aracı niteliğindeki bu ürüne risk paylaşımı veya aktarımı içeren hayat sigortası eklenebilmektedir (Neubing & Steuerle, January 1984, s. 5). Ancak, yıllık gelir sigortaları, hayat sigortasının tersine bir işleyişe sahiptir. Hayat sigortaları, sigortalı öldüğünde ölüm tazminatı sağlarken, bu sigortalarda belirli bir zaman veya sigortalının ömrü boyunca düzenli ödeme yapılmaktadır (United States General Accounting Office, 1990, s. 18). Bu bakımdan, sigorta sözleşmesi olmadığı hatta sigorta firmaları tarafından düzenlenen bu sözleşmelerin hayat sigortasının tam tersi (Dugan, 1940, s. 529) hatta anti tezi olduğu söylenmektedir (Mooney, 1969, s. 526). Esas itibarıyla düzenli gelir için yapılan yatırıma karşılık gelmektedir.

Tipik hayat sigortası sözleşmesinde sigortacı, daha önceden düzenli olarak prim ödeyen sigortalının ölümü halinde lehtarlara önceden belirlenmiş tutarı öder. Yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında ise sigortalı belirli bir toplu ödemeyi sigortacıya yapar ve sigortacı bunun karşılığında sigortalının yaşamı boyunca tutarı belirli bir ödemeye yapmayı kabul eder (Fehr, 1929, s. 260). Hayat sigortasında sigortacı, sigortalının sağlığında prim adı altında belirli tutarı almakta; sigortalının ölüm halinde ise toplu parayı ödemektedir. Yıllık gelir sigortasında ise sigortacı, aldığı toplu para (prim) karşılığında sigortalı ölene kadar ödeme yapmaktadır (Fehr, 1929, s. 260,261).

Hayat sigortalarında ölüme, yıllık gelir sigortalarında ise uzun yaşamaya karşı tedbir alınmaktadır (Fehr, 1929, s. 261). Hayat sigortası, belirli bir zaman aralığında insan hayatı kaybının riskini sigorta şirketine ve bu yolla diğer sigortalılar üzerine aktaran bir sözleşmedir (Forster, 1955, s. 559). Sigortacı, toplu bir paranın lehtarlara ödemesini garanti altına almakta ve bu riski tüm sigortalılara dağıtmaktadır (Forster,

1955, s. 559). Riskin dağıtılması bakımından her iki uygulama benzerlik barındırmaktadır: Hayat sigortasında tüm sigortalıların primi ile erken ölen sigortalıların yüklü miktarda tazminatı ödemekte; yıllık gelir sigortalarında ise erken ölen ve yatırdığı primleri geri alamayan sigortalıların anaparaları ile beklenenden uzun yaşayan sigortalıların ödedikleri primi aşan, gelirleri karşılanmaktadır (Meisenholder, 1942, s. 857). Hayat sigortalarında sigortalının ölüm ihtimaline dayalı olarak ortaya çıkacak zarar tazmin edilmektedir. Yıllık gelir sigortalarında, ölüm ihtimali ve tazminatla bağlantı kurulmaksızın kural olarak derhal sigortacı ödenmeye başlamakta, bu kapsamda yapılan ödemelerin tazminat özelliği bulunmamaktadır (Fehr, 1929, s. 261).

Hayat sigortası, insanın ölüm ihtimali ile ilgili iken yaşam boyu yıllık gelir sigortaları sigortalının yaşam beklentisi ile ilgilidir (Forster, 1955, s. 559). Bu cümleden hareketle, teorik olarak sigortacı, hayat sigortası poliçesi sattığında sigortalıların hepsinin çok yaşamasını; yaşam boyu yıllık gelir sigortası sattığında ise sigortalıların hepsinin erken ölmesini ummaktadır (Mooney, 1969, s. 530).

Öte yandan, hayat sigortası ödenen primler yardımıyla bir değer yaratmak, birikim oluşturmak; yıllık gelir sigortasında ise tersine birikimi çözerek likit hale getirmek amaçlanmaktadır (Meisenholder, 1941, s. 862). Gerçekten de hayat sigortasında kişi ölene kadar prim ödemekte, karşılığında öldüğünde lehtarlar toplu bir para ödenmektedir. Yıllık gelir sigortasında tersine sigortalı toplu bir para ödemekte, karşılığında ölene kadar düzenli olarak belirli bir tutarda ödeme almaktadır (Poterba, 1997, s. 2).

Ancak her iki sigortada şanssız bir grup bulunmaktadır. Sigorta bakışıyla, bunlar hayat sigortasında erken ölenler ve yıllık gelir sigortasında ise uzun yaşayanlardır (Meisenholder, 1941, s. 857). Benzerlik bakımından bir başka husus, her iki uygulamada prim, tazminat veya yıllık gelir hesabı aynı verilere ve ilkelere dayanmasıdır (Meisenholder, 1941, s. 863). Bu bakımdan her ikisi de sigortalının hayat süresinin belirsizliğine karşı koruma sağlamaktadır. Sigortalının yükümlülüğü olan prim iki unsur içerir: masraf payı ve net (mortalite) prim (Meisenholder, 1941, s. 864). Mortalite tablosundan hayatta kalma riski hesaplanarak yıllık gelir, aynı tablodan ölüm riski hesaplanarak hayat sigortası primi belirlenmektedir (Meisenholder, 1941, s. 864). Ödeme bir koşula bağlı yapılır, bu hayat sigortasında sigortalının ölümü; yıllık gelir sigortasında ise sigortalının hayatta kalmasıdır. Ayrıca her iki poliçe de sigortacının dağıtım kanalları tarafından komisyon karşılığı satılmakta ve primleri toplanmaktadır. Keza her ikisinde de prim ve poliçe ifadeleri kullanılmaktadır (Meisenholder, 1941, s. 864).

2.3. Yıllık Gelir Sigortası Türleri

Temelde yaşlılıkta, kişilerin üretken olmadığı dönemlerde ekonomik koruma sağlamak amacıyla ölüme kadar devam etmek üzere periyodik gelir akımı sağlayan gelir sigortalarının türleri sadece insanın hayal gücü ile sınırlıdır (Murphy, 1955, s. 311). Bu cümleden hareketle yıllık gelir sigortası ürününün geniş bir yelpaze oluşturduğu saptanabilir. Genel itibarıyla Tablo 1 yardımı ile çeşitli ölçütlere göre yapılan ayrımları belirlemek olanaklıdır.

Tablo 1: Yıllık Gelir Sigortası Türleri

Ölçüt	Alt Türleri
Prim ödeme yöntemi	a. Tek primli (single premium)
	b. Sabit yıllık prim (fixed annual premium)
	c. Değişken prim (flexible premium)
Ödeme süresi	a. Yaşam boyu yıllık gelir (life annuity)
	b. Yaşam veya belirlenen süreden uzun olan sürede yıllık gelir
	c. Belirli sürede yıllık gelir (certain annuity)
Ödemenin karakteri	a. Sabit tutarlı (nominal)
	b. Değişken tutarlı
	c. Endekslenmiş (reel terimlere sabitlenmiş)
Ödemenin başlama zamanı (Bekleme süresinin varlığı)	a. Hemen/derhal (immediate)
	b. Ertelenmiş (defferal)
Hayatta kalanların hakkı (Beka iradının varlığı)	a. Hak yok
	b. Müşterek anüite (joint survivorship annuity) i. İndirimli (reduced)

	ii. İndirimsiz (unreduced)
Kapsadığı hayat sayısı	a. Bir
	b. Birden fazla
Borçlunun niteliği	a. Özel (private) (kişi veya firma)
	b. Ticari (commercial) (sigorta şirketi)
Satın alanın kimliği	a. Satın alınmış (sigortalı)
	b. İstihdam karşılığı (işveren)

Kaynak: (Mackenzie, 2002, s. 44), (Poterba, 1997, s. 9), (Ross, 1963, s. 199), (Griffin, 1995, s. 45), (Wren, 1954, s. 112) ve (Murphy, 1955, s. 311) de yer alan tablo ve bilgilerden hareketle tarafımızdan hazırlanmıştır.

Belirlenen bu yıllık gelir sigortası sınıflandırmalarından vergisel açıdan önemli olanları ve fark yaratanları daha yakından incelemek olanaklıdır. Bu kapsamda, yıllık gelir ödemesinin başlangıcını ve bitişini esas alan ayrımlar öne çıkmaktadır. Bu iki ayrım dışında kalan ayrımlar diğer başlığı altında incelenmiştir.

2.3.1. Ödemenin Başlamasına Göre Yıllık Gelir Sigortaları

Sigortalı tarafından ödenen prim karşılığında yıllık gelir ödemesinin ne zaman başladığını esas alarak ayrım yapmak yaygın bir yaklaşımdır. Bu ölçütten hareketle yıllık gelir sigortaları derhal (immediate) veya ertelemeli (defferal) biçiminde ayrıma tabi tutulmaktadır. Yıllık gelir sigortalarının en basiti ve yaygın olanı derhal (immediate) yıllık gelir sigortasıdır. Sigortalı tarafından genellikle defaten ödenen prim karşılığında, garanti edilmiş gelecek ödeme akımı derhal başlatılır. Bu ödeme akımı içinde sigortalıya anaparası ve bu anaparanın getirisi ödenmektedir.

Öte yandan yıllık gelir sigortaları emeklilik planları ile satılmakta, emeklilik dönemi için tasarruf amacıyla kurulmaktadır (Moran, s. 2). Bu kapsamda prim veya primler sigortacı tarafından tahsil edilmekte, ancak periyodik ödemeler gelecekteki bir tarihte başlamaktadır. Belirli bir tek prim veya primler serisinin ödenmesi, ödeme sürecine kadar yatırım geliri sağlamaktadır. Bununla birlikte, primlerin tahsili ile ödemesi arasında geçen sürede, elde edilen yatırım geliri için vergisiz biçimde birikim anlamına gelen “inside build up” süreci gerçekleşmektedir. Nihayetinde anapara ve getirisi yıllık gelir ödemesi olarak sigortalıya ödenmektedir. Prim ödeme süresi ile geri ödeme süresi arasındaki zaman uzadıkça vergisiz birikim düzeyi artmaktadır (United States General Accounting Office, 1990, s. 19). Prim ödeme ve yıllık gelir olarak geri alma aşamalarında vergileme yapılsa dahi birikim sürecinde her yıl artarak devam eden bu gelir artışı vergi dışında kalmakta, daha doğrusu her yıl anaparaya eklenen bu getirinin vergilendirilmesi sigortalıya dağıtılana kadar ertelenmektedir (Griffin, 1995, s. 49). İleri bir tarihte başlayan yıllık gelir sigortasında, bu bekleme süresinde ortaya çıkan getiri için ne sigortacı ne de sigortalı nezdinde vergileme yapılmaktadır (McClelland, 1962, s. 125).

2.3.2. Ödemenin Bitmesine Göre Yıllık Gelir Sigortaları

Sigortalıya yapılan ödemenin belirli bir süreye bağlanması halinde süreli yıllık gelir sigortasından (certain annuity), sigortalının veya belirlediği kişilerin ölümüne kadar ödeme yapılması halinde ise yaşam boyu yıllık gelir sigortasından (life annuity) bahsetmek olanaklıdır (Griffin, 1995, s. 45).

Yatırılan toplu paranın belirli bir zaman aralığında düzenli olarak geri ödenmesi süreci, daha önce saptandığı gibi standart yatırım aracı olarak değerlendirilmeyi gerektirmektedir (OECD, 2001, s. 65). Belirli bir prim tutarın, belirli bir zaman aralığında yine sözleşme ile önceden belirlenmiş olan teknik faizle nemalandırılarak sigortalıya geri verilmesi uygulamasını, sigorta mantığı bakımından herhangi bir risk içermediğinden başka bir deyişle ihtimal barındırmadığından esasen teknik bakımdan sigorta sözleşmesi olarak değerlendirmek oldukça zordur. Bununla birlikte faiz oranları değişkendir ve değil 25 yıl 6 ay öncesinden faizleri tahmin etmek olanaklı görülmemektedir. Yıllık gelir sigortası faiz oranı riskini ortadan kaldırmakta, belirli bir tutarda ödemeyi garanti etmektedir (Mackenzie, 2002, s. 48). Bu noktada sigortacı sadece faiz riskini üstlenmektedir. Poliçe süresi içinde belirli teknik faiz garantisi verilmekte, birikimin getirisi faiz düşüşlerine karşı korunmaktadır. Başka bir deyişle, piyasada faizler düşse bile sigorta firması belirlenen faiz üzerinden getiri hesaplamaya devam etmektedir.

Öte yandan, sigortacının, sigortalının veya onunla ilgili birkaç kişinin hayatı boyunca ödeme garantisi vermesini içeren başka bir deyişle sigortacının, sigortalının hayatta kalma riskini üstlendiği yıllık gelir

sigortalarının sigorta unsuru içerdiğini kabul etmek olanaklıdır. Yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında, yapılan ödemeler sigorta tekniği bakımından sermayenin geri dönüşünden daha çok rezervden çekişlere karşılık gelmektedir. Keza, riski diğer sigortalılar üzerine dağıtmadan ve primler olmadan bu ödemelerin yapılması, başka bir deyişle sigorta firmasının bunu üstlenmesi olanaklı değildir (Meisenholder, 1942, s. 1017).

Kişilerin yıllarca uğraşarak biriktirmiş olduğu servetini yatırarak, ileri yaşlarda periyodik ödeme alması, emeklilik planının bir parçası olarak görülmektedir. İlgili ülke mevzuatına göre desteklenerek oluşturulan emeklilik birikimleri bu yolla yatırımına dönüştürülüp, emeklilik geliri olarak çekilmektedir (United States General Accounting Office, 1990, s. 18). Yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında sigortalı öldüğünde, kalan primler (anapara) diğer sigortalıların yıllık gelirlerinin ödemesine yardımcı olmaktadır. Beklenen süreden daha uzun yaşayanların elde ettiği bu tutar “survivorship benefit” olarak adlandırılmaktadır (United States General Accounting Office, 1990, s. 18). Sağ kalanın kazançlı çıktığı bu yaklaşım “tontine” benzetilebilir. Hatta Fransa’da 17. yüzyıl boyunca uygulanan tontin, başlangıç primini ödeyen ömür boyu gelir kazandığından ortaçağın tek primli yaşam boyu yıllık gelir sigortası olarak gösterilmektedir (Poterba, 1997, s. 7). Süreli yıllık gelir sigortasından farklı olarak yaşam boyu yıllık gelir sigortasında uzun yaşayanlara yapılan bu “fazladan” ödeme, poliçenin az ya da çok tesadüfi unsurunu oluşturmaktadır (Mooney, 1969, s. 530).

2.3.3. Diğer Yıllık Gelir Sigortaları

Bir mülkü veya parayı alarak karşılığında süreli veya ölüme kadar yıllık gelir ödeme taahhüdünde bulunan kişinin hukuki niteliği, yıllık gelir ödemesinin niteliği belirlemektedir. Eğer gelir ödemesi sigorta firması tarafından taahhüt ediliyor ise “ticari” (commercial), sigorta firması olmayan kişi, şirket veya kurumlar tarafından taahhüt ediliyor ise “özel” (private) bir yıllık gelir sözleşmesinden bahsetmek olanaklıdır (Ross, 1963, s. 199), (Cohen, 1964, s. 491). Özel anüitelerde, yaşlı birisi mülkünü/işyerini devrederek kendisine veya çocuklarına belirli bir gelir garantisi sağlayabilir veya bu kişi doğrudan bahsedilen işyerini çocuklarına bırakarak karşılığında garanti ve devamlı gelir hakkı alabilir (Magill, 1923-1924, s. 238). Köken olarak daha eskiye dayanan kişi veya firmaların yıllık gelir taahhüdü, herhangi bir regülasyona tabi olmadığından, bu firma veya kişilerin iflasının yaratacağı tehlikelere karşı yeterince korunamamaktadır.

Sigortalının ölümüyle birlikte sigortacının yükümlülüklerinin sona ermesi (Mooney, 1969, s. 524,525), özellikle poliçenin imzalanmasından kısa süre sonra vefat eden dolayısıyla da ödemiş olduğu yüklü miktardaki anaparanın sadece çok küçük bir kısmını geri alabilen sigortalıların yakınları tarafından oldukça eleştirilmektedir. Bu türden poliçelerin yaygınlaşmasıyla birlikte, yaşanan bu durum karşısında çoğu zaman mirasçılar konuyu yargıya taşımış ve müteveffa sigortalıyı zihni yetersizlikle, sigorta firmasını ise yasa dışı sözleşme yapma, sebepsiz zenginleşme, güveni kötüye kullanma hatta dolandırıcılıkla itham etmişlerdir (Mooney, 1969, s. 526). Her ne kadar bu başvurular sonuçsuz kalsa da (Mooney, 1969, s. 526-529) bu türden eleştirilerin giderilmesi amacıyla ölüm halinde mirasçılara belirli bir tutarda ödeme yapılması içeren ürünler çıkarılmıştır. Sigortalının ölümü ile sigortacının yükümlülüklerinin sona erdiği sigortalar “düz” (straight); mirasçılara belirli bir tutarı ödemeyi öngören sigorta ise “iadeli” (refund) gelir sigortası olarak adlandırılmaktadır. İadeli yaşam boyu gelir sigortalarının primleri doğal olarak daha yüksektir (Mooney, 1969, s. 525). Bu noktada sigortalının, ölümü halinde mirasçılara belirli bir süre için ödeme yapılmasını kloz olarak eklemesi olanaklıdır.

Yaşam boyu yıllık gelir sigortası esasen çocukları olmayan veya kendi yoluna gitmiş kişiler için makul bir çözüm sunmaktadır (Mooney, 1969, s. 530). Bu noktada eşlerden birinin vefatı, özellikle bağımlı eş için yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Sağ kalan eşe ömrü boyunca veya en azından bir süreliğe devam eden yıllık gelir ödemeleri içeren ürünler (joint survivorship annuity) olanaklıdır (Forster, 1955, s. 584). Yıllık gelirin ya da tersinden primin tutarı, grubun birlikte hayat beklentisine bakılarak kararlaştırılmaktadır.

Yıllık gelir sigortası, esasen sigortalı tarafından satın alınmaktadır. Ancak istihdam ilişkisi içerisinde işverenler tarafından çalışanlar için yıllık gelir sigortası satın alınması, başka bir deyişle prim ödenmesi olanaklıdır (Forster, 1955, s. 589) (Murphy, 1955, s. 311).

Yıllık gelir sigortası satın alan bireyin hayat sürelerinin belirsizliğinden, başka bir ifadeyle kaynaklarına göre uzun yaşayacağından dolayı korkmasına gerek kalmamıştır (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s.

89). Ancak standart yıllık gelir sigortalarından sağlanan gelirlerin, enflasyonist dönemlerde satın alma gücünü kaybetmesi kaçınılmazdır (Ross, 1963, s. 201). Bu noktada yıllık gelir tutarı, 1960'lı yıllarda A.B.D.'de uygulandığı gibi enflasyona endekslenerek tüketici fiyatlarındaki artış kadar artırılabilir (Mooney, 1969, s. 524). Böylesi yaklaşımlarla, saptanmış olan temel tutarın altına inmemek koşuluyla enflasyona göre değişen yıllık gelir belirlenebilmektedir (Mooney, 1969, s. 524).

2.4. Yıllık Gelir Sigortası Piyasası

Yıllık gelir sigortaları esasen kişilerin kaynaklarına göre uzun yaşama riskine karşı güvence sunmaktadır. Özellikle enflasyona karşı da koruma sağlandığında ileri yaşlarda kişilerin gelir yetersizliği yaşama ihtimali azalmaktadır. Yıllık gelir sigortaları ayrıca, birçok kişi için uzun dönemli finansal planlamanın karmaşık yapısını kolaylaştırmaktadır. Düşük veya ortalama finansal bilgiye sahip bireylerin, ölüm zamanının ve getiri oranlarını belirsizliği altında, tutarı belirli birikimini emeklilik dönemine yayma gibi karmaşık bir sorunu çözmesi oldukça zordur. Dolayısıyla yıllık gelir sigortaları bu karmaşıklığı, karar verme problemini ortadan kaldırmakta ve bireylerin daha sağlıklı karar vermelerine yardımcı olmaktadır. Bu sayede emeklilerin farkına varmadan aşırı harcama yoluyla kaynaklarını tüketme riskini ortadan kaldırmaktadır (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s. 89,90). Öte yandan, yıllık gelir sözleşmeleri bireylere kişisel kontrol konusunda yardımcı olmaktadır. Özellikle ertelemeli ve birikimli araçlar, kişileri birikim sürecinde ve emeklilik dönemlerinde tasarruf ve harcama konusunda kontrollü olmaya yöneltir ve nakit yönetimi konusunda yardımcı olmaktadır (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s. 90). Sonuncusu, davranışsal açıdan tasarruf etmenin faydaları ve emeklilik geliri güvencesi konularında kişileri düşünmeye ve konulan somut hedeflere ulaşmaya teşvik eder (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s. 90).

Bütün bu olumlu yönlerine rağmen dünya genelinde yıllık gelir sigortası talebi düşüktür. Başta Birleşik Krallık olmak üzere birkaç istisna ülke dışında yıllık gelir sigortası piyasası geniş bir hacme sahip değildir (OECD, 2002, s. 83). Öncelikle şirketler tarafından, cinsiyet ayrımı yapmadan (unisex) mortalite tablolarının kullanılması bu ürünü erkekler bakımından cazip olmaktan çıkarmaktadır. Erkeklerin beklenen ortalama yaşam süreleri kadınların beklenen ortalama yaşam sürelerinden kısadır. Her iki cinsin ortalama yaşam beklentisine göre yapılan hesaplamalar sonucu önerilen yıllık gelir tutarı, erkekler açısından düşük kalmaktadır. Öte yandan bireylerin yıllık gelir sigortası talebi üzerinde, ülkelerin kamu sosyal güvenlik sistemi ile onu tamamlayan emeklilik yapılarının varlığı ve gücü etkili olmaktadır (Rusconi, 2008, s. 33). Bir çok ülkenin emeklilik sistemi uzun yaşama, enflasyona karşı koruma konularında cinsiyet, gelir sınıfı ve jenerasyon genelinde ayırım yapmadan koruma sağlamaktadır. Örneğin A.B.D. piyasasında ertelenmiş ödeme içeren ürünler baskındır. Ertelenmiş gelir ödemesi içeren yani bir süre bekleme gerektiren ürünler yapısı gereği vergi korunağı olarak kullanılmakta, vadesi geldiğinde toplu para (lump sum) olarak çekilmekte nadiren yıllık gelire dönüşmektedir (OECD, 2002, s. 87). Keza konut sahipliği bir güvence olarak görülmekte, ters ipotek (mortgage) olanakları bu türden varlıkları endekslenmiş yıllık gelir olarak kullanmaya izin vermektedir (OECD, 2002, s. 88). Bununla birlikte “kötü günler” (uzun süre bakım/hemşire hizmet vb.) için nakit tercih edilebilmektedir. İlaveten tüketicinin uzun yaşama riski ve buna karşı sigorta yaptırmanın faydası konusunda farkındalığı yetersizdir (Rusconi, 2008, s. 33). Saha çalışmaları yaşlıların hayatta kalma olasılıkları konusunda bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Yaşam süresi hakkındaki bu yaklaşık bilgi, yaşam boyu yıllık gelir talebinde azalmanın nedeni olarak görülebilir. Ayrıca yaşlılar düşük ve öngörülen enflasyona aşına, enflasyona karşı koruma sağlayan ürünlere yabancıdır. Dolayısıyla bu kitlenin bahsedilen ürünler hakkında yeterince bilgi sahibi olmaması olanak dâhilindedir (OECD, 2002, s. 88).

İkame yatırım ve birikim araçların vergisel olarak daha fazla desteklenmesi de yıllık gelir sigortasına olan talebi olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle konut sahipliğinin vergisel açıdan tüm dünyada belirgin biçimde desteklenmesi cazibe eksikliğine neden olarak gösterilmektedir (Rusconi, 2008, s. 33). Vergi yapısının toplu çekişleri desteklemesi de söz konusu olabilmektedir. Keza Almanya’da toplu çekişleri kayıran yapıdan vazgeçilerek yıllık gelir tercihinin destekleyen (ertelenmiş harcama vergisi modeli-EET) vergisel yapının getirilmesiyle birlikte talepte önemli artış yaşanmıştır (Stewart, 2007, s. 6).

Özellikle miras bırakma motivasyonu olmayan ve ne kadar daha yaşayacağını bilmeyen kişilerin, uzun yaşama riski olmadan harcama düzeylerini belirlemesine ve bu sayede birikimlerinin tamamını harcamabilmesine yönelik tasarruf aracı olan (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 564) (Mackenzie, 2002, s. 46) yıllık gelir sigortaları, genellikle orta sınıf tarafından elde tutulmaktadır (IRI, 2011, s.13). Özellikle ertelenmiş yıllık gelir sigortası ve benzeri yöntemler ile sağlanan emeklilik tasarrufları, orta sınıfın finansal özgürlüğünün en önemli aracı olarak gösterilmektedir (Griffin, 1995, s. 44). A.B.D.’de yapılan saha çalışmalarında (1993) ürün sahiplerinin yaş ortalamasının 63 olduğu, yarısının emekli olduğu ve bu ürünü emeklilik planı olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Ancak A.B.D.’de yaşlıların %3’den daha azının yıllık gelir sigortası sahibi olduğu görülmektedir (OECD, 2002, s. 84). Öte yandan üst gelir grubunda yer alan ve yüksek risk alabilenlerin yıllık gelir sigortasına eğilimli olduğu, bununla uyumlu olarak marjinal vergi oranı yüksek kişilerde yıllık gelir sigortasına yönelimin arttığı görülmektedir (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 573). Ertelemeli yıllık gelir sigortasında likiditenin düşüklüğü yatırımcıları endişelendirebilmektedir (Gentry & Milano, 1998, s. 12). Aksine, vergisel bakımdan teşvik edilmeyen diğer ürünler, likidite avantajına sahiptir. Bu noktada, sadece yüksek vergi oranlarından kurtulmak isteyenler likiditeden vazgeçmeyi tercih edebilmektedir (Gentry & Milano, 1998, s. 12). Dolayısıyla, muhtemelen düşük marjinal vergi oranına sahip olanlar sistem dışında tasarruf ettiği birikimi ile hemen ödemenin başladığı yıllık gelir sigortalarını, yüksek marjinal vergi oranı olanlar ise vergi ertelemesinden (inside build-up) yararlanmak için ertelemeli yıllık gelir sigortalarını tercih etmektedir (Gentry & Milano, 1998, s. 13)ⁱⁱⁱ.

Finansal aracılığın bir maliyeti bulunmakta, bu maliyet ve finansal kuruluşun kar marjı nedeniyle yatırılan prim karşılığı elde edilen yıllık gelir tutarını belirleyen getiri oranı düşmektedir. Maliyetlerin götürü (sabit) ve sigortanın büyüklüğüne göre değişen unsurlarının olduğu varsayılırsa, primin büyüklüğünün, sigortalının elde edeceği efektif getiri oranını belirlediği kabul edilecektir. Öte yandan götürü giderlerin varlığı, kısa süreli yıllık gelir sigortalarının ürün olarak piyasada bulunmamasının nedeni olarak görülebilir. Bu süreçte özellikle sigorta araçlarının komisyon ve benzeri maliyetleri önemli bir yer tutmaktadır (Mackenzie, 2002, s. 47).

Yıllık gelir sigortası piyasasında “ters seçim” de etkili olabilmektedir. Sayılı günü kaldığını bilen bir kişinin yaşam boyu yıllık gelir sigortası satın alması pek tutarlı bir davranış olmayacaktır. Aksine bu ürünü talep eden kişilerin ortalama yaşam süresi, genel nüfusun ortalamasında daha yüksek olabilir (Mackenzie, 2002, s. 50). Bu nedenle sigorta firmaları, prim tutarını belirlerken hedef kitlenin yaşam beklentisinin uzunluğunu dikkate almakta, daha düşük yıllık ödeme önermektedir. Önerilen düşük tutar, nüfusun geri kalanına yani düşük ortalama ömür beklentisi olanlara tatmin edici gelmemektedir. Ters seçim ihtimali, başka bir deyişle bu ürünü talep edenlerin nüfusun tesadüfi örneklemine oluşturmaması, düşük yıllık gelir sigortası talebi ve küçük bir piyasanın gerekçeleri arasında gösterilmektedir (Mackenzie, 2002, s. 50).

Yıllık gelir sigortasında düşük ve beklenen enflasyona karşı önlem almak olanaklıdır. Ancak aynı prim tutarı ile bu güvence, sabit ödemeye göre daha düşük bir getiriye neden olmaktadır. Beklenmeyen enflasyon sürecinde ise koruma ve önlem almak oldukça zordur. Hisse fiyatları dahi beklenmeyen enflasyona karşı yeterince koruma sağlamayabilmektedir. Ayrıca endekslenmiş yıllık gelir piyasasının varlığı, endekslenmiş kamu borçlanma araçlarının varlığına (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s. 89) bağımlıdır. Diğer bir ifadeyle reel yıllık gelir içeren ürünlerde talep kadar arzın da yetersizliği önemli etkindir (OECD, 2002, s. 84). Enflasyona karşı güvencenin nihai olarak kamunun müdahalesi ile sağlanacağı ve dolayısıyla fiili olarak enflasyon riskini sigorta şirketleri yerine kamunun üstlenmesi gerektiği kabul görmektedir (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s. 89). Gerçekten de endekslenmiş ürün bulunan Birleşik Krallık, Şili, İzlanda ve İsrail’de endekslenmiş devlet tahvilleri bulunmaktadır. Tersinden, reel yıllık gelir ancak kamunun enflasyona endeksli tahvil çıkardığı ülkelerde mevcuttur (OECD, 2002, s. 84). A.B.D., Avustralya, Kanada, Meksika enflasyona endekslenmiş devlet tahvili çıkarmaya başlamıştır. Keza 1997 yılında bu yana endekslenmiş tahvil çıkarılan A.B.D.’de endekslenmiş ürün piyasası gelişmeye başlamıştır (Mackenzie, 2002, s. 55)^{iv}

Yıllık gelir piyasasına göre ülkeleri üç gruba ayırmak olanaklıdır. Birinci grupta gelir ödemesinin hemen başlatıldığı yıllık gelir sigortasının ağırlıkta olduğu Birleşik Krallık, A.B.D., Kanada ve Güney Afrika dikkat çekmektedir. Son yıllarda bu gruba Şili de dâhil olmuştur. İkinci grupta, çalışma yıllarında biriktirilen, düşük ancak garanti gelir sağlayan ertelenmiş yıllık gelir sigortasının ağırlıkta olduğu Danimarka, Belçika ve Almanya yer almaktadır. Üçüncü grupta küçük hacimli yıllık gelir piyasaları ile Macaristan, Meksika, İsviçre ve Singapur yer almaktadır (Rusconi, 2008, s. 2).

3. Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarının Vergilendirilmesi

Yıllık gelir sigortasından yapılan ödemelerin vergilendirilmesine ilişkin yaklaşım ve yöntemlerin ortaya konulması gerekmektedir. Bu amaçla öncelikle yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin gelir niteliği tartışılmıştır. Ardından bu ödemelerin vergilendirilme süreci, yıllık gelir sigortası ödemesinin bileşenleri ve sigorta türleri alt ayrımında incelenmiştir.

3.1. Yıllık Gelir Sigortasından Yapılan Ödemelerin Gelir Niteliği

Yıllık gelir sigortaları esasen emeklilik için tasarlandığından vergileme yaklaşımının bu çerçevede belirlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir (McClelland, 1962, s. 138). Yıllık gelir sigortalarını, bütün emeklilik plan ve tasarrufları için öngörülen yapı içerisinde düşünmek, genel görünümle uyumlu çözümler üretmek gerekmektedir (McClelland, 1962, s. 131). Ayrıca, kamu emeklilik sistemlerinden farklı olarak gönüllülük esasına dayandığından (McClelland, 1962, s. 131) vergi duyarlılığı dikkate alınmalıdır. Ülkelerin yıllık gelir sigortası vergileme yöntemleri hakkında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, emeklilik fonları ile uyumlu olarak ya gelir vergisi modeli ile ya da harcama vergisi modeli ile vergilendirildiğini saptamak olanaklıdır^v. Gelir vergisi modelinde, katkılar vergi matrahına dâhil edilmekte ve emeklilik ödemesinin sadece içerdiği getiri vergilendirilmektedir. Bu yaklaşımda birikim aşamasında oluşan gelirler dağıtılmadıkça vergilendirilmemektedir. Harcama vergisi yaklaşımında ise ya katkılar ya da emeklilik ödemeleri vergilendirilmektedir. Bu uygulamada emeklilik katkıları vergilendirilmiş ise emeklilik ödemelerinin tamamı vergi dışında tutulmaktadır (Mackenzie, 2002, s. 39,40).

Yıllık gelir sigortalarının vergileme yapısı belirlenirken sadece emeklilik tasarruflarının değil diğer tasarruf araçlarının ve getirilerinin vergilendirme süreçleri dikkate alınmalıdır. Diğer tasarruf araçlarından daha ağır bir vergileme önermenin, ekonomik, sosyal ve mali bakımdan önem taşıyan emeklilik tasarrufları açısından tutarlı olmayacağı açıktır. Yine ülkelerin tasarrufların getirilerini vergilendirmek için ikili bir sistem kullandığı görülmektedir. Bu yapı hem harcama vergisinin hem gelir vergisinin kullanıldığı hibrid bir yapıya işaret etmektedir. Bu melez yapıda bazı sermaye gelirleri daha fazla kayırlanmaktadır. Bu nedenle hangi sermaye gelirlerinin görece olarak hafif veya ağır vergilendirileceği sorusu önem kazanmaktadır. Yıllık gelir sigortalarından elde edilen gelirlerin, kayırlarak harcama vergisi kapsamında muamele görmesi, ekonomik, mali ve sosyal gerekçelerle savunulmaktadır (Boskin, Douglas, & Bayer, 1998, s. 89). Bu cümleden hareketle benzer tasarrufların vergileme rejimlerini ve getirilerin vergi sonrası görece durumlarını saptamadan anlamlı değerlendirmeler yapmak olanaklı görülmemektedir. Keza yatırımcılar ne kadar vergi avantajı elde ettiğini hesaplarken vergi yükünü ölçmekten daha çok vergi sonrası kazancına bakarak karar vermektedir (McClelland, 1962, s. 131). Bu noktada emeklilik birikimlerinin toplu para veya yıllık taksitler halinde geri alınması tercihinin de vergi kurallarından etkilendiği saptanmalıdır.

Bu süreçte, vergi düzeyinin yıllık gelir sigortası satın alma kararını üç yolla etkilediği saptanabilir. Birincisi, yüksek marjinal vergi oranları belirli bir servet seviyesinde kişileri yıllık gelir sigortası gibi vergisel açıdan avantajlı varlıklara yönlendirmektedir. İkincisi özellikle ertelenmiş yıllık gelir sigortalarında olduğu gibi, erken yaşlarda satın almak vergisiz birikim olanağı sağlamaktadır. Üçüncüsü, yüksek marjinal gelir vergisi oranları yıllık gelir sigortası ve benzeri araçları satın almakta kullanılacak tasarrufları azaltmaktadır (Gentry & Milano, 1998, s. 2).

Yıllık gelir sigortalarının nasıl vergileneceği sorusu, esasen daha büyük ve kapsamlı olan elden çıkarılan varlıkların nasıl vergileneceği sorusunun bir parçasıdır (Ogborn, 1948, s. 33). Bu bağlamda öncelikle yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin, vergilendirme bakımından gelir niteliğinin ortaya konulması gerekmektedir. Bununla bağlantılı olarak bu türden gelirlerin ne zaman elde edildiğinin, teknik bir ifadeyle vergiyi doğuran olayın ne zaman gerçekleştiğinin saptanması gerekmektedir. Nihayetinde vergiye tabi tutulacak olan gelirin tutarının yani matrahının belirlenmesi gerekmektedir.

Yıllık gelir sigortalarının ekonomik çerçevesi, başlangıçta ödenen anaparanın zaman içinde taksitler halinde getirisi ile birlikte geri alınması veya tutarı belirli bir yıllık gelirin satın alınması olarak çizilmektedir. Bu kapsamda, kendi hususiyetleri bir kenara bırakılarak, yıllık gelir sigortası süreci,

yatırım yapmaya veya bir kıymeti satın almaya indirgenmektedir. Yıllık gelir sigortasının yatırım olduğu noktasında ayırt edici ve vergisel açıdan önemli bir özelliği, anaparanın getiri ile birlikte geri alınmasıdır. Bir başka deyişle süreç tamamlandığında hem anapara hem de getiri alacağı sona ermekte, varlık taksitler halinde çözülmekte ve tümüyle yok edilmektedir. Bir geliri satın almak olarak değerlendirildiğinde ise benzer biçimde, gelir olarak yapılan ödemelerin en azından bir kısmının satın alınan bu değer maliyeti olduğu kabul edilmektedir.

Her iki yaklaşım da düzenli olarak alınan ödeme akımının içeriğini, hiç değilse tamamını, gelir olarak kabul etmeye engel olmaktadır. Örneğin yaşlılığında daha rahat bir yaşam için birikim yapmış bir kişinin bu birikimi belirli aralıklarla kısmen çekerek ihtiyaçları için kullanması halinde gelirden bahsetmezken aynı kişinin birikimi ile yıllık gelir sigortası satın alıp geçimini sağlaması halinde sigortadan alınan paranın tamamının gelir olduğunu iddia etmek mantıklı görülmemektedir (Ogborn, 1948, s. 33). Benzer biçimde varlığını taksitler halinde ödenmek üzere satan bir kişinin, tahsil ettiği taksitlerin tamamını gelir kabul etmek olanaklı değildir. Bir varlık elden çıkarıldığında bedeli üç biçimde ödenebilir: Birincisi toplu yani peşin ödeme, ikincisi taksitler halinde ödeme ve üçüncüsü yıllık gelir ile ödemedir. Bu süreçte sadece ödeme yöntemi farklılaşmaktadır (Magill, 1923-1924, s. 241).

Yıllık gelir bir varlıktan vazgeçilmesi karşılığında elde edildiğinden bu sürecin, servetin sadece dönüştürülmesi, varlığın sadece türünün değiştirilmesi olarak kabul edilmesi olanaklıdır. Bilanço terminolojisi ile ifade edilirse, kişinin aktif kalemlerinden olan bir mülkünün veya parasının, yine aktif unsurları arasına katılacak olan düzenli, hatta kimi zaman sonu belirli yıllık gelir sigortalarında olduğu gibi hem vade sonundaki değeri hem de net bugünkü değeri bilinen, bir alacak hakkına dönüştürülmesi olarak kabul edilmesi olanaklıdır. Yıllık gelirin satın alınması işleminin servet unsurunun dönüştürülmesi olarak kabul edilmesi halinde gelirin değil de servetin vergilendirildiği iddia edilecektir.^{vi} Öteden beri Birleşik Krallık ve kıta Avrupası ile bazı Amerikan eyaletleri yıllık gelir sigortası ödemelerini gelir olarak kabul etmektedir (Magill, 1923-1924, s. 234,235). 20. yüzyılın ilk yarısında A.B.D.'de yapılan yasal düzenlemelerle, ödemelerin anaparayı veya satın alma maliyetini aşan kısmının gelir olduğu hukuki düzlemde saptanmıştır.

Yıllık gelir sigortasından yapılan ödemelerin gelir niteliği kadar bu gelirin ne zaman elde edildiği de tartışılmalıdır. Pazarlanabilir ve değişime konu edilebilir bir taahhüt olan ödemeler serisinin, satın alma fiyatı ile (fair market value) elde edilmiş bir gelir olduğu ileri sürülebilir. Ancak yıllık gelir sigortalarında her yıl ödenecek olan taahhütler değişime konu bir değer içermediğinden ve tahsil edilip edilmeyeceği belirsizlik içerdiğinden sadece fiili ödemeler gelire dâhil edilmelidir (Ross, 1963, s. 205). İrat tipindeki gelirlerin kaynağı sermayedir. İradı ortaya çıkaran süreç, sermayenin bir gün, bir ay veya bir yıl gibi belirli bir zaman aralığında bir başkasına kullandırılmasıdır. Bu bakımdan zaman unsuru, iradın varlığı için vazgeçilmez niteliktedir. Başka bir deyişle, belirli bir zaman geçmedikçe iradın varlığından bahsetmek olanaklı görülmemektedir. Yıllık gelir sigortası sözleşmesinin her yıl için belirli bir tutar ödemeyi şart koşması, bu tutarın hem taksitler hem de toplam itibarıyla özellikle süreli sigortalarda biliniyor olması, hem nominal hem bugünkü değerinin hesaplanabiliyor olması bu gelirlerin varlığı için belirtilen zamanın geçmesi gereğini ortadan kaldırmamaktadır. Vergilendirme dönemi olarak yıl seçilmiş ise (vade daha kısa değilse) yılın dolması ile birlikte gelirin varlığından bahsetmek olanaklı görülmelidir. Aksi yaklaşım, 30 yıl vadeli her yıl kupon ödemeli devlet tahvilinin kupon bedellerinin ihraç yılında elde edildiğinin kabulü ile aynı anlama gelecektir. Öte yandan yıllık gelir sigortasında, taksitlerin toplam iskontolu değeri (masraf payı hariç) sigorta bedeline eşit olmalıdır. Bu bağlamda, gelecek yılların ödemelerinin poliçenin düzenlendiği yılda elde edildiğini söylemek, geliri değil de serveti hem de gelir vergisi yöntem ve oranları ile ağır biçimde vergilemek anlamına gelecektir.

3.2. Yıllık Gelir Sigortasından Yapılan Ödemelerin Bileşenleri Bakımından

Yıllık gelir sigortası periyodik ödemelerinin her bir taksitinin ve toplamının bileşiminin saptanması gerekmektedir. Yıllık gelir sigortası ödemeleri içinde kural olarak iki temel unsur bulunmaktadır: anapara ve getiri. Ayrıca, yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında sigortalının ölümü ile ödeme sona ereceğinden bir “dengeleyici unsur” bulunmaktadır. Bu tutar, beklenenden uzun yaşayan sigortalının anaparası ve getirisi tükendikten sonra almaya devam ettiği ödemelerini karşılayan diğer sigortalıların sermayesine veya sigortalının erken ölümü nedeniyle geri alamadığı anaparaya karşılık gelmektedir (Ogborn, 1948, s. 33).

Yıllık gelir sigortasında, kural olarak, belirlenen süre sonunda veya sigortalının veya belirleyeceği başka kişilerin ölümü ile sigortacının sorumluluğu sona ermektedir. Bu hukuki saptamanın ekonomik karşılığı, belirlenen veya beklenen süre içinde yapılacak düzenli ödemelerin hem anapara hem de getiri içermesi, süre sonunda her ikisinin de tükenmesidir. Belirli bir süre sonunda anaparanın sıfırlanması için dönemsel ödemenin, dönemsel getiriden fazla olması gerekmektedir. Başka bir deyişle, getirinin üstünde bir tutar ödenerek anaparanın bir kısmı geri verilmekte, anapara bu düzeyde azalmaktadır (Magill, 1923-1924, s. 237). Her ödeme sonrası anaparanın azalması, sabit faiz koşuluyla, izleyen dönemde getirinin de azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla sabit bir taksit tutarı içinde anaparanın payı gittikçe artmakta, getirinin payı ise azalmaktadır. Süreli sigorta ise son taksit içerisinde, yaşam boyu sigorta ise beklenen süre sonunda anaparanın payı en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Yaşam boyu sigortalarda sigortalı ölene kadar ödeme devam ettiğinden beklenen süreye ulaşıldıktan sonra yapılan ödemelerin içinde anapara bulunmamaktadır. Aksine, yaşam boyu sigortalarda, kural olarak, sigortalı beklenen süreden önce ölürse anaparasının bir kısmını geri alamamaktadır.

Yaygın uygulamada sigortalının yatırdığı prime karşılık gelen tutara kadar yapılan geri ödeme anaparanın veya yatırımın iadesi (Ogborn, 1948, s. 39); (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 577); (Forster, 1955, s. 562) veya işlemin satın alma maliyeti olarak (Fehr, 1929, s. 260) adlandırılmakta ve vergi dışında tutulmaktadır. Bu sayede çeşitli yöntemlerle vergi dışında bırakılan tutarın toplamı, sigortanın değerine veya orijinal maliyetine karşılık gelmektedir (Magill, 1923-1924, s. 238).

Ancak anaparanın vergilendirilmesi için geliştirilecek yaklaşımda giriş ödemelerinin vergi karşısındaki durumuna bakmak gerekmektedir. Bu noktada sigorta priminin, ödendiği aşamada vergiye tabi gelirden indirimine izin verilip verilmediği; başka bir deyişle vergi öncesi (pre tax) veya vergi sonrası (after tax) gelirden hangisi ile karşılandığı önem kazanmaktadır. Sigorta primi, vergisi ödenmiş (after tax) gelirle finanse edilmiş ise başka bir deyişle herhangi bir yöntemle ödenen primlerin vergi matrahından düşülmesine izin verilmemiş ise bu tutara ilişkin ödeme vergilendirilmemektedir (Ogborn, 1948, s. 39), (McClelland, 1962, s. 130). Aksine, sigorta primi vergisi ödenmemiş gelirle karşılanmış başka bir deyişle sigorta primi vergi matrahından düşülmüş ise vergi öncesi (pre tax) gelirle ödenen bu anapara iadesinin vergilendirilmesi gerekmektedir (Ogborn, 1948, s. 39); (McClelland, 1962, s. 130).

Sigortalının ödediği prime karşılık gelen tutarın bir başka deyişle anaparanın vergi dışında tutulması, bu tutarı aşan ödemelerin, başka deyişle getirinin vergilendirilmesi anlamına gelmektedir (McClelland, 1962, s. 130). Uygulamada, eğer sigortalı sözleşme için yatırdığından daha fazlasını sigortacıdan alırsa vergiye tabi tutulmaktadır (Forster, 1955, s. 562).

Yaşam boyu sigortalarda, beklenenden uzun yaşayan sigortalı anaparasını ve getirisini almış olmasına rağmen ölüme kadar ödemeye devam edilmektedir. Sigorta mantığı altında, uzun yaşama riski gerçekleşmiş ve bu nedenle sigorta firması ödeme yapmıştır. Daha önce saptandığı üzere, bu dengeleyici unsur ne anaparanın ne de getirinin karşılığıdır. Uygulamada anaparayı aşan bir ödeme olduğundan gelir vergisi kapsamına alınmaktadır.

Bu aşamada dengeleyici unsurun da getiri veya gelir niteliği tartışmaya açılabilir. Özellikle, yapılan bu ödemenin ivazsız yani sigorta firmasının karşılıksız ödemesi olduğu ileri sürülebilir. Ancak yaygın kabul, fazladan alınan bu tutarın hediye olmadığı, sözleşme gereğince zorunlu olarak ödendiği yönündedir (Meisenholder, 1941, s. 1018). Keza, yıllık gelir sigortası ivazlı bir sözleşmedir ve tarafların karşılıklı hak ve yükümlükleri bulunmaktadır. Ayrıca bu karşılıklı yükümlülükler, ekonomik değer olarak eşit düzeyde planlanmıştır (Ross, 1963, s. 203). Dengeleyici unsurun gelir kabul edilmesi, bu unsuru negatif olan başka bir deyişle beklenen süreden önce öldüğünden anaparasının tamamını geri almayan sigortalının da durumunu tespit etmeyi gerektirmektedir. Vergi uygulaması bakımından bu kaybın zarar niteliği tartışılmalıdır. Ancak, uygulamada sigortalının erken ölümü nedeniyle geri alınamayan anapara zarar kabul edilmemektedir (Wallace, 1960, s. 358).

Anapara- getiri ayrımı, teorik olarak kıymetli olmakla birlikte uygulamada sorun yaratmaktadır. Bir sözleşme kapsamında hem toplam vergiye tabi tutarın hem de yıllık vergi matrahının belirlenmesi ve bunun vergilendirilmesi güçlükler içermektedir. Öncelikle bu süreç oldukça karışık ve teknik bilgi gerektirmektedir. Sigorta firmasının yardımı ve etkinliği olmaksızın bir yıllık ödemenin içinde yer alan anapara dışındaki ödemelerin başka bir deyişle yıllık vergi matrahının mükelleflerce bulunması oldukça zordur.

Ayrıca vergi matrahının gerçek gelişimi ve vergi yükünün dağılımı birkaç bakımdan düzenli bir seyir izlememektedir. Öncelikle, yaşam boyu gelir sigortalarında yıllık ödeme tutarı, sigortalının beklenen ömrüne göre saptanmaktadır. Beklenen ömür, yaşa ve cinsiyete göre değiştiğinden sigortalılara önerilecek yıllık ödeme tutarı ve bu tutar içindeki bileşenler bahsedilen ölçütlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Mackenzie, 2002, s. 40). İkincisi, ilk yıllarda getirinin yıllık ödeme içindeki payı yüksek olduğundan, vergi yükü ilk yıllarda yükselmekte (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 574), zamanla getirinin payı azaldıkça vergi yükü de azalmaktadır. Yıllar itibarıyla değişen oranlarda vergi dışı tutarın bulunması efektif vergi oranının da değişmesine neden olmaktadır (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 575). Bu haliyle hem vergi yükü dağılımında yaşa ve cinsiyete göre değişen hem de ilk yıllara yoğunlaşan istikrarlı olmayan bir seyir görülmektedir. Ayrıca, yaşam boyu sigortalarda, anapara tutarı beklenen ömre ulaşıldığında geri verilmiş olmakta, bu tarihten sonra yapılan ödemelerin tamamı vergiye tabi tutulmaktadır. Böylesi bir durumda önce gittikçe azalan, ardından birden bire yükselen bir vergi yükü ile karşılaşmak olanaklıdır. Hal böyle olunca vergi sonrası net yıllık gelir tutarı ciddi biçimde düşecektir (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 575). Bu süreçte enflasyon gerçeği de dikkate alındığında nominal düşüşü reel düşüş izleyecektir^{vii} (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 575). Ayrıca bu dönemde sigortalının oldukça ileri yaşlara ulaştığı dikkate alınmalıdır.

Yaşam boyu yıllık gelir sigortasında düzenli ödeme akımı sona ermeden anapara ve getiri tutarlarını hesaplamak olanaklı değildir. Zorunluk altında makul bir yaklaşımla, yaşam boyu gelir sigortalarında hesaplamalar beklenen yaşam süresine bağlı olarak yapılmakta, getiri ve dolayısıyla vergi matrahı da beklenen ömür varsayımına dayalı belirlenmektedir. Ancak sigortalı ölene kadar bu sözleşme kapsamında alacağı tutar belli olmadığından yapılan vergileme varsayımı dayanmaktadır (Wren, 1954, s. 111). Uzun yaşayan sigortalılar, hem anaparasını geri almakta hem de getiri elde etmekte; beklendiği kadar uzun yaşamayan sigortalılar anaparasının bir kısmını geri alamadığı gibi bir de getiri elde ettiği kabul edilerek vergilendirilmektedir. Gerçekte getiri oluşmadığı için esasen anapara üzerinden vergilendirme yapılmaktadır (Meisenholder, 1942, s. 1012).

Ülkeler, bu olumsuzlukları aşmak amacıyla, çeşitli ve bir o kadar da keyfi ancak varlıkların elden çıkarılmasına yönelik vergileme kuralları ile uyumlu yöntemler geliştirilmek zorunda kalmışlardır (Ogborn, 1948, s. 33). Öncelikle geliştirilen bu yöntemlerin doğası gereği belirli varsayımlara dayalı, götürü vergileme içerdiği saptanmalıdır. Bu yöntemler sayesinde yıllık vergilemenin avans/ön vergileme niteliğinde olduğu; düzenli ödeme sona erdiğinde dengeye ulaşılacağı söylenebilir. Ancak yaşam boyu sigortalarda ödenen vergi miktarı, gerçekleşen getiri-anapara rasyosuna uyum gösteremeyebilmektedir. Sigortalının yaşam süresinin beklenen ömürden sapması, yapılan vergi matrahı öngörülerinin anlamını kaybetmesine neden olmaktadır. Beklenen süreden daha az yaşayan bu nedenle de esasen anaparasını dahi tamamen geri alamayan bir sigortalı, beyanın düzeltilmesine izin verilmediği durumlarda fazla hesaplanan toplam getiri üzerinden yüksek miktarda vergi ödemektedir.

Örnek olarak A.B.D.'de uygulanan varsayımı dayalı bu yöntemlerin genel çerçevesini çizmek olanaklıdır. Bu kapsamda üç yöntem dikkat çekmektedir: anapara öncelikli vergileme, belirli oran sınırı (%3) ve prim/toplam ödeme oranı.

A.B.D.'de 1934 yılına kadar maliyeti karşılama/poliçeyi satın alma yaklaşımı (recovery) uygulanmıştır. Bu yöntemde anapara/poliçe maliyetine ulaşana kadar ödemeler vergi dışında tutulmuştur. Anapara tutarına erişildikten sonra yapılan ödemeler ise getiri kabul edilmiş ve vergiye tabi tutulmuştur (Meisenholder, 1942, s. 1006). Ancak vergisel açıdan avantajlı bu yöntem, ürüne karşı oluşan aşırı talep ve kamu gelir ihtiyacı nedenleriyle terk edilmiştir (Meisenholder, 1942, s. 1008).

Getirilen yeni kural toplam primin herhangi bir yılda %3'ünü aşan tutarın vergilendirilmesini içermektedir. Yeni kural, belirli bir tutara karşılık gelen vergi dışılığın çabuk bitmesi ve ileri yaşlarda alınan yıllık gelirin tümüyle vergiye tabi olması gibi eski yöntemin olumsuzlukları gidermesi bakımından savunulmuştur (Forster, 1955, s. 573,574). Ancak bu kural çerçevesinde vergi matrahının oldukça keyfi belirlendiği (Ross, 1963, s. 201), yapılan vergilemenin dönemde getiri- anapara dağılımı ile uyumlu olmadığı saptanabilir (Meisenholder, 1942, s. 1011).

Nihayetinde bugün de geçerli olan, oranlama yoluyla vergi dışında kalacak tutarın (exclusion amount) bulunması yöntemi geliştirilmiştir. Kanada uygulamasından ilhamla geliştirilen bu yöntem, sermaye/ geri dönüş oranına dayanmaktadır (Forster, 1955, s. 575). Temelde kural sözleşme süresi boyunca

ödenen tutarın, sadece sözleşme sahibinin yatırım olarak ödediği tutar kadar kısmının vergi dışında kalmasını sağlamaktadır (IRI, 2011, s. 12). Vergi dışında bırakılan bu tutar yaşam beklentisi ve beklenen toplam ödeme gibi aktüeryal faktörlere bağlı olarak belirlenmektedir. (IRI, 2011, s.12). Her yıl için yapılan düzenli ödemeden “hariç tutulan” bu tutarı aşan kısım gelir olarak kabul edilmektedir. Nihayetinde sürecin tamamında vergi dışında tutulan toplam tutar, poliçe sahibinin ödediği priminin toplam tutarı ile sınırlandırılmıştır (IRI, 2011, s. 12).

Örneğin yatırılan 100.000 A.B.D. doları karşılığında aktüeryal hesaplara göre 20 yıl boyunca her yıl 8.000 A.B.D. doları ödenecek ise yıllık 5.000 A.B.D. doları $(100.000/20)$ anaparaya karşılık gelmekte ve vergi dışında tutulmaktadır. Bu ödeme içinde 5.000 A.B.D. dolarını aşan $(8.000-5.000=)$ 3.000 A.B.D. doları ise getiriye karşılık gelmekte ve genel kurallara göre vergilendirilmektedir. Her yıl ödenen 5.000 A.B.D. doları, anapara ödemesi 100.000 A.B.D. dolarına ulaşana kadar vergi dışında tutulmaktadır. Kümülatif olarak vergisiz tutar 100.000 A.B.D. dolarına ulaştığında, aşan kısım tümüyle genel kurallara göre vergilendirilmektedir (IRI, 2011, s. 13). Uygulamayı vergi dışı pay veya oran olarak saptamak olanaklıdır. Bu sayede her ödemenin belirli bir sabit oranı vergi dışında tutulmaktadır. Örneğin, sigortacı 20 yıl boyunca yılda 1.500 A.B.D doları ödemeyi içeren bir sözleşmeyi 20.000 A.B.D. dolarına satmışsa, sigortalı tarafından yapılan ödemenin (20.000) sigortacının yapacağı ödemeye $(1.500*20=30.000)$ oranı $(20.000/30.000=2/3)$ vergi dışında kalacak paya karşılık gelmektedir. Dolayısıyla her yıl ödenen 1.500 A.B.D. dolarının 1.000 A.B.D. doları vergi dışında tutulmaktadır (Manno, 1986, s. 697). 1987 öncesine kadar yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında vergi dışı tutar veya oran uygulaması, beklenen ömür aşıldıktan sonra yapılan ödemelere de uygulanmaktaydı (Wren, 1954, s. 114), (McClelland, 1962, s. 131).

Sabit bir tutar veya oranın kullanılması, kamunun vergi gelirleri ve mükelleflerin vergi yüklerinin seyri bakımından düzenlilik yaratmaktadır. Ancak gerçek getiri düzeyi dikkate alındığında ilk yılların vergi yükünün son yıllara doğru aktarıldığı, fiilen verginin ertelendiği görülmektedir.

Şimdiye kadar yapılan açıklamalar ışığında hem gerçek getiriyi hesaplayarak hem de varsayıma dayalı yöntemler kullanarak yapılan vergilemenin güçlük yarattığı ve sağlıklı sonuçlar vermediği saptanabilir. Bu noktada, vergileme süreci ve aşamasını tersine döndürülerek yeniden ele alınabilir. Yıllık sigorta ödemelerini vergi dışında tutmak yerine bu sigortayı satın almak için yapılan ödemelerin vergi matrahından indirilerek vergi dışında tutulması, vergi öncesi gelirle karşılanan anapara dahil tutarın tamamının vergilendirilmesi; yıllık gelir ödemesinin sadece belirli tutarı aşmadığı durumlarda vergi ödeme gücüyle uyumlu vergileme ilkesi gereğince vergi dışında tutulması önerilmektedir (Mudgett, 1917 s. 130). Bu yöntemin, her ödenen taksit tutarı itibarıyla anapara- getiri ayırımına olan gereksinimi ortadan kaldıracağı gibi insanları emeklilik için tasarruf yapmaya teşvik edeceği vurgulanmaktadır (Mudgett, 1917, s. 129/130).

3.3. Yıllık Gelir Sigortası Türleri Bakımından

Sürel ve yaşam boyu yıllık gelir sigortalarının vergileme süreci bir önceki bölümde, yıllık gelir sigortası ödemelerinin unsurları belirlenirken tespit edilmişti. Bu bölümle, önemli farklılıklar içeren derhal ve ertelemeli yıllık gelir sigortaları ile sabit ve değişken getirili yıllık gelir sigortalarını vergisel açıdan incelemek olanaklıdır.

Yıllık gelir sigortası oluşturmanın, diğer emeklilik planlarına benzer biçimde temelde iki aşamada vergisel avantajı bulunmaktadır. Emeklilik tasarruflarının birikim aşamasında kaldığı sürece vergilendirilememesi oldukça yaygın bir uygulamadır. Diğer emeklilik tasarruflarında olduğu gibi ertelemeli yıllık gelir sigortalarında sigortacı tarafından tahsil edilen ve yatırıma yönlendirilen primlerin yatırım gelirleri ne sigortacının ne de sigortalının geliri olarak değerlendirildiğinden (McClelland, 1962, s. 125) vergisiz biçimde biriktirilmekte, getiriler ilgisine ödendiğinde vergilendirilmektedir. Dolayısıyla erteleme uzadıkça vergisiz birikim düzeyi artmaktadır (United States General Accounting Office, 1990, s. 19). Nihayetinde, bu getiri yıllık taksitlerin içinde sigortalılara ödenmekte, ödendiği kadarıyla ve ödendiği dönemde vergilendirilmektedir. Mukayese bakımından, genel kural olarak hisse senetleri, şirket tahvilleri, sahibinin ikametne tahsis edilen konut gibi servet unsurları vergi sonrası gelirle (after tax-vergisi ödenmiş) iktisap edilmekte ve bu servet unsurlarının değerinde oluşan artışlar realize edilinceye (elden çıkarılıncaya) kadar vergilendirilmemektedir. Bahsedilen bu varlıkların vergilendirilmesinde, ertelemeli yıllık gelir sigortalarının birikim aşamasında oluşan vergisiz sürece

benzer bir yapının kullanıldığı; hatta kimi zaman yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin, sermaye kazançlarından (capital gains) daha ağır vergilendirildiği söylenebilir (Griffin, 1995, s. 49.). Öte yandan, derhal ödemeli yıllık gelir sigortalarında bahsedilen vergisiz birikim süreci ve vergi ertelemesi olanağı bulunmamaktadır. Sadece varsa yıllık gelir sigortası ödemelerine yönelik kurgulanmış vergisel avantajlardan yararlanılmaktadır.

Anapara kısmının vergi dışında tutulması gerektiği, sadece getiriye vergilendirmenin geliri vergilendirme amacıyla uyumlu olduğu genel kabul gören bir yaklaşımdır. Hayat sigortası tasarrufları uzun dönemlidir. Sigorta şirketleri, tasarrufları yatırıma yönlendirmekte, anapara ve getiri toplamından masraf payını düşerek kalan kısmını 20-25 yıl içinde sigortalıya geri vermektedir. Günümüzün en önemli ekonomik sorunlarından olan enflasyon, anapara değerinde ciddi aşınmalara yol açmaktadır. Enflasyonun reel getiride neden olduğu aşınmayı önlemek ve bu ürünlerin cazibesini korumak için reel değişkenlere veya enflasyona endeksli ürünler çıkarılmaktadır. Ödeme tutarının enflasyonla beraber arttığı ürünler kullanılabilir (Griffin, 1995, s. 52). Her dönem yapılan ödemin bir kısmının vergi dışında tutulduğu basitleştirici yöntemler uygulandığında, vergi dışı tutar sabit tutulduğundan getiri, aynı anlama gelmek üzere vergi matrahı yükselmektedir. Ancak değişken getirili sigorta uygulamalarında basit “oran” yöntemi tartışmalı sonuçlar vermektedir.

Bununla birlikte enflasyon nominal faizleri artırmakta, aşınmanın telafisi, yatırımcıya sunulan daha yüksek getiri veya faiz oranları ile sağlanmaktadır. Özellikle faizi nominal ve reel olarak ayırma tabi tutarak yatırımın getirisini hesaplamak enflasyonun dayattığı bir yaklaşımdır. Bu noktada cari veya beklenen enflasyondaki artış, nominal faiz oranlarını dolayısıyla nominal getiriyi artırmaktadır. Yatırımcının reel getirisi değişmemesine rağmen yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde ve dönemlerde daha yüksek nominal getiri elde edilmektedir. Sigortacıların en azından yeni poliçelerde bu artışı dikkate alması gerekmektedir. Bu noktada, enflasyonist dönemlerde prim /toplam ödeme oranının düşmesi ve her yıllık ödemede getirinin toplam içindeki payının artması gerekmektedir. Başka bir deyişle, reel getiri değişmemesine rağmen enflasyonist ortamda yıllık ödemelerin içinde vergiye tabi tutar artmaktadır. Keza, toplam ödeme tutarından ana paraya isabet eden kısmı düşerek yapılan vergilemenin enflasyon oranları dolayısıyla nominal faiz oranları farklı iki ülkenin mükellefleri arasında ciddi vergi yükü farklılığı yaratması beklenmelidir. Benzer biçimde aynı ülkede zaman içinde farklı enflasyon düzeylerinde farklı sonuçlar ortaya çıkması beklenmelidir.

4. Türkiye’de Yıllık Gelir Sigortasından Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

Yıllık gelir sigortasından yapılan düzenli yıllık ödemelerin gelir vergisi karşısındaki durumunu tespit amacıyla, bu gelire kaynaklık eden tasarrufa dayalı bir ayırım yapılması olanaklıdır. Bu kapsamda yıllık gelir ödemeleri, hayat sigortalarından ve bireysel emeklilik sisteminden aktarılan ile emeklilik sistemi dışından aktarılan tasarruflardan kaynaklanması alt ayırımında incelenmiştir.

4.1. Emeklilik Sistemi Dışından Getirilen Tasarruflar

Öteden beri tek primli yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin tamamı herhangi bir sınırlama olmaksızın gelir vergisinden istisna edilmiştir. Ancak bireysel emeklilik sisteminde yapılan köklü değişikliğe paralel olarak Gelir Vergisi Kanununda (m. 22) yapılan değişiklik ile 2012 yılından itibaren sadece sigorta süresi en az on yıl veya yaşam boyu olan tek primli yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemeler istisna kapsamına alınmıştır. Yaşam boyu yıllık gelir sigortalarından yapılanların tamamı ile süreli yıllık gelir sigortalarından sadece en az 10 yıl geri ödeme planı sunan sigortalardan yapılan ödemelerin vergi dışına çıkarıldığı görülmektedir.

Bununla birlikte aynı düzenlemede (m. 22/1-1) bu istisnadan yararlananların, vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenler dışında on yıl tamamlanmadan tek primli yıllık gelir sigortalarından ayrılımları hâlinde, ayrılma tarihinde yapılmış olan ödemelerin Gelir Vergisi Kanununun menkul sermaye iratlarına ilişkin düzenlemeleri (m. 75) kapsamında belirlenen irat tutarı üzerinden (% 15) stopaj yapılacağı belirlenmiştir.

İlgili düzenlemede (m. 22/2) yapılan atıfla yıllık gelir sigortalarında stopaj matrahı olarak, sigorta ve emeklilik şirketleri tarafından yapılan ödemelerin (m. 75/15) içerdiği irat tutarının hesaplama kuralının geçerli olacağı saptanmıştır. Hayat sigortası ödemeleri için geliştirilmiş olan dolayısıyla da yıllık gelir sigortaları ödemeleri için uygulanacak kural gereğince “... irat tutarı; varsa fesih ve iştirak kesintisi indirilmeden önceki birikim tutarından, yatırıma yönlendirilen tutar indirilerek ...” hesaplanmaktadır.

Bu haliyle, sigortalıya ödenecek toplam ödeme tutarından, sigortacının kesintileri hariç sigortalının ödediği tutarın düşülmesi yoluyla getiri tutarı hesaplanmaktadır.

Öncelikle yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemeler için nihai vergileme olan stopaj matrahının, irat tutarı ile sınırlandırılması diğer ülkeler uygulaması ile uyumludur. Ayrıca bu uyumluluk hayat sigortalarından ve bireysel emeklilik sisteminden yapılan ödemeler için de geçerlidir. Keza stopaj oranı, öngörüldüğü kadar hayat sigortası siteminde kalmadan erken ayrılan sigortalılara uygulanan oranla uyumludur. Bu bakımdan, hayat sigortası ile yıllık gelir sigortası için benzer vade yapısının öngörüldüğü saptanabilir.

Yıllık gelir sigortalarında istisna koşulu olarak en az 10 yıl sistemde kalma kuralının getirilmesi, tasarruf sahipleri bakımından bir gerileme, istisna şartlarının zorlaşması olarak görülebilir. Ancak emeklilik için oluşturulan tasarrufların uzun vadeli yapısı ve bu nedenle mali araçlarla desteklenmesi gereği dikkate alınırsa vadenin uzaması tutarlıdır.

4.2. Emeklilik Sisteminden Getirilen Tasarruflar

Bireysel emeklilik sistemi ve birikimli hayat sigortaları esasen emeklilik için tasarrufların tutulduğu alanlardır. Hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemi, kişilerin ileri yaşlarda yani emeklilik döneminde ihtiyaç duyacakları gelirlere kaynak olacak tasarrufları hedeflemektedir. Bu nedenle, gerek hayat sigortaları gerekse bireysel emeklilik sistemi, tasarrufların uzun süre başka bir ifadeyle sahiplerinin emekliliklerine kadar içeride kalmasını temin etmek üzere kurgulanmıştır. Çeşitli araçlarla özellikle kamu harcaması yaparak veya kamu gelirinden vazgeçilerek teşvik edilmek istenen, gerek sahibine gerekse topluma olan katkıları nedeniyle emeklilik tasarruflarıdır.

Emeklilik birikimleri için kurgulanan bireysel emeklilik sistemine yapılan ödemelere devlet katkısı verilmesi ve birikimli hayat sigortalarına ödenen primlerin vergi matrahından indirimi olanağı, tasarrufların yapıldığı aşamada, bireylerin tasarruf kapasitelerini artırmak ve emeklilik tasarruflarını teşvik etmek amacıyla kullanılmaktadır. Keza birikim aşamasında oluşan getiriler vergilendirilmemektedir. Nihayetinde gerek bireysel emeklilik sisteminden gerekse hayat sigortalarından yapılan ödemelerin sadece getiri kısmından ibaret olan iratları düşük ve düz oranlı vergilendirilmektedir. Bireysel emeklilik sistemine dâhil olan tasarruflara yapılacak devlet katkısı ve iradın ödenmesi aşamasında uygulanacak gelir vergisi stopaj oranları tasarrufların sistemde kalma sürelerine göre belirlenmekte, süre arttıkça hak edilen devlet katkısının oranı artmakta, tersine stopaj oranları ise düşmektedir. Mali destek ve vergilerle teşvik edilen bu yapıların, uzun vadeli perspektife sahip olduğu ve bünyesinde tasarrufların en az 10 yıl kalmasının hedeflendiği görülmektedir.

Hukuki düzenlemeler 2001 yılında yapılmış olsa da emeklilik şirketlerinin ruhsatlandırılmasını takiben 2003 yılında fiilen başlayan (İnneci, 2013, s.106) bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkını kazanan veya birikimli hayat sigortalarının koymuş olduğu 10 yıl hedefine ulaşan tasarruf sahiplerine yıllık gelir ödemesi alma imkânının hukuken veya fiilen sunulmadığı durumda, tasarruf sahiplerinin tek seçeneği toplu ödeme almaktır. Yılların birikimi olan toplu paranın, emeklilik geliri sağlayacak mekanizmalar dışında kullanılması hatta spekülatif alanlara yatırılması, kamu bütçesine daha doğrusu topluma maliyeti göze alınarak çeşitli mali araçlarla desteklenmesiyle çelişecektir. Bu kapsamda bireysel emeklilik sisteminin 10. yılına girilirken bu sistemden çıkacak olanlara, emeklilik geliri sağlama amacıyla uyumlu olarak tek primli yıllık gelir sigortası seçeneğinin oluşturulması önem kazanmıştır. Yıllık gelir sigortalarında emeklilik dönemi ile uyumlu hatta emeklinin yaşamı boyunca devam eden ödeme olanağı, çalışma gücünü kaybetmiş ve başka geliri bulunmayan ileri yaştaki bireylere önemli bir güvence sağlamaktadır.

Hayat sigortasında 10 yıl kalanlar ile bireysel emeklilik siteminde yine 10 yıl kalan ve 56 yaşını doldurmuş tasarruf sahipleri, uzun süre likiditeden mahrum kalmanın karşılığında, devlet katkısı ve vergi yükü bakımından en üst seviyede desteğe mazhar olan grubu oluşturmaktadır. Bu gruba, hayat sigortasından yapılan ödemelerin irat kısmı için %10; bireysel emeklilik siteminden yapılan ödemelerin irat kısmı için %5 stopaj oranı öngörülmektedir. Bu kadar sabırlı olmayan yatırımcılara yapılan irat ödemeleri, hayat sigortasında (%15), bireysel emeklilik sisteminde ise süreye bağlı olarak (%10-15) daha yüksek oranlarda stopaja tabi tutulmaktadır.

Ancak, hayat sigortalarında veya bireysel emeklilik sisteminde sabırla bekleyen tasarruf sahipleri bu tasarruflarını en az 10 yıllık veya ömür boyu yıllık gelir sigortasına aktarmaları halinde stopaj yapılmamaktadır (m. 22/2). Bu vergi dışılığına ilişkin düzenlenin yapıldığı 6728 sayılı Kanunun 11. maddesinin gerekçesinde, hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sisteminde biriken tasarrufların “*defaten ödeme almak*” yerine tek primli yıllık gelir sigortasına yatırılmasının ve bu sayede yurtiçi tasarrufların teşvikinin hedeflendiği vurgulanmıştır. Hayat sigortalarında ve bireysel emeklilik sisteminde sabırla bekleyen, kanunun öngördüğü koşulları yerine getiren bireylerin uzun süreli yıllık gelir sigortasına yönelimini artırmak ve tasarruflarını buraya yatırmalarını sağlamak amacıyla irat ödemeleri üzerinden stopaj yapılmamaktadır.

Yıllık gelir sigortasının emeklilere düzenli gelir sağlamak için oluşturulmuş tasarruf aracı olduğu dikkate alınır, kullanılan araç farklılaşmış olsa da tasarrufun hala aynı amaca yöneldiği ifade edilebilir. Bu haliyle görünümü değişen ancak ekonomik özü değişmeyen, başka araçlarla devam eden bir tasarruf yatırım süreci gerçekleşmektedir. Emeklilik tasarruflarının yaygın olarak harcama vergisi yöntemiyle vergilendirildiği dikkate alınır (Mackenzie, 2002, s. 39,40), (Kaya (a), 2019, s. 622) , bu ödemelerin henüz harcamaya dönüşmediği, hala emeklilik tasarrufu niteliğini koruduğu dolayısıyla vergileme zamanının henüz gelmediği saptanabilir.

Bir önceki bölümde açıklandığı üzere sistem dışından gelen tasarruflara önerilen avantaj, gelecekteki getirilerinin vergi yükünden arındırılmasıdır. Emeklilik sistemi içinde kalan tasarruflara önerilen ise ilaveten geçmiş getirilerinin vergi yükünün kaldırılmasıdır. Emeklilik sistemi içinde kalan tasarrufların, sistem dışından gelen tasarruflar gibi, gelecekteki getirileri de istisnadan yararlanmaktadır. Bu haliyle hem önceki aşamanın getirisi hem sonraki aşamanın getirisi vergi dışında tutulmaktadır. Hem tasarruf aracının değişimi esnasında vergilendirme yapılmaması hem de sonraki aşamanın tümüyle vergi dışında tutulması nedeniyle uygulanan yöntem, vergilemenin bir sonraki aşamaya aktarılmasını yani fiili bir vergi erteleme aşarak mutlak vergi istisnasına dönüşmektedir.

Sağlanan vergi avantajı esasen görüldüğünden daha büyüktür. Hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemine dahil olan tasarruflar mali araçlarla vergi yükünden kısmen veya tamamen arındırılmaktadır. Türkiye uygulamasında belirli tutarı aşmamak üzere, bireysel emeklilik sistemine dahil olan tasarrufların üzerindeki vergi yükünün en azından bir kısmı fiilen devlet katkısı ile telafi edilmektedir (Kaya (a), 2019, s.587-589). Benzer biçimde belirli tutarlara kadar hayat sigortasına yapılan prim ödemeleri (GVK m. 63 ve 89) vergi matrahından düşülerek kısmen vergi dışına çıkarılmaktadır. Bu haliyle her iki sisteme yapılan ödemelerin en azından bir kısmının vergi öncesi gelirle yapıldığı saptanabilir. Tasarrufları desteklemek bakımından önerilen harcama vergisi yaklaşımında, sisteme vergisiz giren tasarrufların emeklilik ödemesine dönüştüğünde vergilendirilmesi ya da tersinden, vergili giren tasarrufların emeklilik ödemesine dönüştüğü aşamada vergilendirilmemesi gerekmektedir (Mackenzie, 2002, s. 39,40). Ancak bu uygulamada, fiilen ve önemli ölçüde vergisiz giren tasarrufların vergisiz olarak emeklilik ödemesine dönüştüğü görülmektedir. Başından sonuna kadar, vergi öncesi gelirle tasarruf yapıldığı, tasarrufun getirisinin dağıtılmadıkça vergilendirilmediği, getiri ve anaparanın başka bir sisteme aktarılmasında vergilendirilmediği ve nihayetinde emeklilik ödemesine dönüştüğünde ne anaparanın ne de her iki süreçte oluşan getirinin vergilendirilmediği görülmektedir. Bu yönüyle oldukça geniş bir vergi istisnası olduğu söylenebilir.

Hem geçmişi hem geleceği kapsayan bu iki taraflı istisna uygulaması şarta bağlanmıştır: Bu şart yıllık gelir sigortasının en az 10 yıl süreli veya yaşam boyu olmasıdır. Bu şart, tasarrufların birikim ve çözülme süreçlerinin toplamının en az 20 yıl sürmesine neden olmaktadır. Öngörülen yapı, özel emeklilik sistemine giren tasarrufların, en az ikinci bir 10 yıl hatta sigortalının ölümüne kadar sistemde kalmasını gerektirmektedir. Hatta yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında kural olarak sigortalının ölümü halinde sigortalının hiçbir yükümlülüğünün kalmadığı dikkate alınır, bu tasarrufların sistemden hiç çıkmaması beklenmektedir.

Bu şartın ihlali, iki taraflı vergi istisnasının kaybedilmesine neden olmaktadır. Öncelikle yıllık gelir sigortasına yatırılan tasarrufların “*vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenler dışında on yıl tamamlanmadan tek primli yıllık gelir sigortalarından*” çekilmesi doğal olarak bu aşamada ödenecek getiriler bakımından istisna hakkını ortadan kaldırmaktadır (m.22/2). Bu haliyle taahhülle bulunan tasarruf sahibi, taahhüdünü yerine getirmediği için yasada öngörülen avantajı elde edememektedir.

Tasarruf sahibinin sabırsızlığı, getiri üzerinden vergi ödenmesine neden olmaktadır. Başka bir bakış açısıyla ikinci aşamada tasarrufları emeklilik sisteminde tutmanın ödülüyle uyumlu olarak şartın ihlalinin maliyeti belirlenmiştir.

Sistem içindeki tasarruflarını vergisiz olarak yıllık gelir sigortasına aktaran tasarruf sahipleri “*vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenler dışında on yıl tamamlanmadan tek primli yıllık gelir sigortalarından ayrılmaları hâlinde*”, şartı ihlal ettiğinden yıllık gelir sigortasına geçiş aşamasında vergilendirilmeyen getirilerinin bir üst kademeden vergilendirilmesi gerekmektedir (GVK m. 22/2). Daha açık bir ifadeyle, şartın ihlali halinde hayat sigortasından on yılın sonunda ödenen ve geçmişte %10 oranında stopajın uygulanmamasının avantajından yararlanan tutar, sistemden çıkış tarihinde %15 oranında stopaja tabi tutulmaktadır. Keza bireysel emeklilik sisteminden 10 yıl ve 56 yaş şartını sağlayanlara yapılan ve geçmişte %5 oranında stopaj uygulanmamasının avantajından yararlanan tutar, sistemden çıkış tarihinde %10 oranında stopaja tabi tutulmaktadır.

Şarta bağlı muafiyet ve istisnalarda şartın ihlali, daha önce alınmayan verginin alınmasını gerektirmektedir. Ancak geliştirilen yöntemin başka bir örneğini Türkiye uygulamasında görmek olanaklı değildir. Şarta bağlı muafiyet ve istisnalarda şartın ihlaline yönelik vergi yasalarında tercih edilen yaygın yaklaşım, sadece kısmen^{viii} veya tamamen vergiyi veya gecikme faizi ile birlikte vergiyi veyahut ceza ve gecikme faizi ile birlikte vergiyi almak yönündedir.

Şartın ihlali, istisnanın kaybına başka bir deyişle daha önce alınmayan verginin alınmasına gerekçe oluşturmaktadır. Bu bağlamda verginin gecikme faizi ile birlikte istenmesi, verginin değerinde oluşan ekonomik kaybın yerine konulmasına yardımcı olmaktadır. Gecikme faizi, verginin tahakkukunun geciktiği zaman aralığı için hesaplandığından, esasen zamana göre artan ekonomik kaybı telafi etmekte isabetli bir araçtır. Keza vergi ziyai cezası, kanuna aykırı davranışlarla vergi kaybına neden olanların kayba uğrattıkları verginin, başka bir deyişle hazine zararının düzeyiyle uyumlu bir yaptırımdır. Zararın boyutu, yaptırımın boyutunu belirlemektedir.

Yıllık gelir sigortası istisnasında şartın ihlali nedeniyle öngörülen verginin bir üst kademeye çıkarılmasını yani vergi düzeyinin yarım kat veya bir kat artırılmasını anlamlandırmak gerekmektedir. Her iki kaynaktan gelen tasarrufların yıllık gelir sigortasında 10 yılı doldurmadan çekilmesi, vergi oranlarının farklı oranlarda artışını gerektirmektedir. Şartın ihlali halinde hayat sigortası kaynaklı olan tasarrufların stopaj oranında %50 yani yarım kat; bireysel emeklilik sistemi kaynaklı tasarrufların stopaj oranında %100 yani bir kat artış öngörülmektedir. Her ne kadar oransal olarak farklı düzeyde artış gösterse de her tasarruf grubu için ilave stopaj oranı (%5) aynı düzeydedir. Bu ilave yük, her iki grup için stopaj matrahının yani getirinin %5’idir. Şartın ihlali halinde iki tasarruf grubunun ilave yükünün aynı oranda olduğunu göstermektedir. Ancak ilave vergi yükünün asıl vergi yüküne oranı değişmektedir. Hayat sigortası kaynaklı tasarruflarda ilave yük asıl tutarın %50’si; bireysel emeklilik sistemi kaynaklı tasarruflarda ise ilave yük asıl tutarın %100’üdür.

Başka bir ifadeyle, hayat sigortası kaynaklı tasarruflar için yarım, bireysel emeklilik tasarrufları için bir misli ilave vergi alınmaktadır. Bu iki benzer kaynaktan gelen tasarruf sahibinin, aynı türden kanuna aykırı davranışının yarattığı “ilave vergi yükü” eşit düzeydedir. Ancak bu iki benzer kaynaktan gelen tasarruf sahibinin, aynı türden kanuna aykırı davranışının yarattığı “ilave vergi yükünün asıl vergi yüküne oranı” farklı düzeydedir. Bu haliyle aynı türden kanuna aykırı davranışın yaptırımının vergi misli bakımından farklı, ilave yük bakımından aynı düzeyde olduğu saptanabilir.

Vergi, anayasal (m.73) bir ödevin konusudur. Bu anayasal ödevin bireylerin mali gücüyle (m.73/1) orantılı olarak belirlenmesi ve kanuna (m.73/3) dayanılarak alınması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarında vurgulandığı üzere mali güce göre vergilendirme, “*verginin, yükümlülerin ekonomik ve kişisel durumlarına göre alınmasıdır. Bu ilke, aynı zamanda vergide eşitlik sağlanmasının uygulama aracı olup, malî gücü fazla olanın malî gücü az olana göre daha fazla vergi ödemesini ...*” (AYM, E.2003/73; K.2003/86, 07.01.2003) gerektirmektedir. Keza “*...mali güce ilişkin göstergelerin gelir, servet ve harcamalar olduğu kabul edilmektedir. Mali güç; ödeme gücünün kaynağı, dayanağı, nedeni ve varlık koşuludur. Kanun koyucunun vergilendirmede, kişilerin sahip olduğu ekonomik değer ile mali güçlerini göz önünde bulundurması gerekir.*” (AYM, E2017/117, K2018/28, 28.02.2018).

Kanuna aykırı davranışın vergi yasalarında belirlenen yaptırımlara tabi tutulması olanaklıdır. Diğer şarta bağlı muafiyet ve istisnalarda olduğu gibi alınmayan verginin gecikme faizi veya vergi ziyai cezası ile birlikte alınması kuralı geliştirilebilir.

Ancak, kanunda belirlenmiş olan süre kuralına uymayarak kanunun öngördüğü biçimde davranmayan kişilerin, bu davranışları neticesinde mali güçlerinde bir artış olduğunu ifade etmek oldukça güçtür. Mali gücün yokluğunda ise verginin varlığından ve meşruiyetinden bahsetmek olanaklı görülmemektedir.

Öte yandan öngörülen ilave vergi için, 10 yıllık süre şartının hangi aşamada ihlal edildiğinin bir önemi bulunmamaktadır. Bu cümleden hareketle, hayat sigortalarından veya bireysel emeklilik sisteminden yıllık gelir sigortası sistemine vergisiz giriş yapan tasarrufların çok kısa süre içinde çekilmesi halinde daha önce yapılmayan vergilemeyi telafi etmek üzere asıl tutarın yarım veya bir misli ve başka bir bakış açısıyla stopaj matrahı olan eski getirinin %5'i kadar ilave vergi yükü doğmaktadır. Bu ilave yük, sahibinin mali gücündeki değişimle uyumlu olmadığı gibi süreye dayalı bir hesaplama içermediğinden, verginin tahakkukunun gecikmesinin neden olduğu ekonomik kayıpla da uyumlu görülmemektedir. Bahsedilen dayanaklar veya ölçütler olmadan belirlenen bu ilave yükün yasal ancak en azından düzey olarak keyfi belirlenmiş bir yük olduğu saptanabilir.

5. Sonuç

Tarihçesi sigortadan eski olan anüite, bir varlığın devri karşılığında düzenli gelir elde edilmesidir. Gelirin satın alınması veya gelire yatırım yapılması olarak da adlandırılan bu süreç, esasen varlığın çözülerek düzenli gelire dönüşmesidir. Sigorta şirketlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte bu ilişki yıllık gelir sigortası olarak sigorta sözleşmelerine konu olmuştur. Hayat sigortalarının tersine bir işleyişe sahip olan tek primli yıllık gelir sigortaları, sigortalının toplu bir ödemesi karşılığında sigortacının belirli bir süre veya sigortalının yaşamı boyunca düzenli ödeme yapmasını içermektedir. Çeşitli nedenlerle miras bırakma motivasyonu olmayan bireyler için temel sorun, sahip oldukları varlıklarından tüketim amacıyla tümüyle yararlanabilmektedir. Bireylerin, ölüm zamanının belirsizliği nedeniyle, birikimlerinin tamamını düzenli tüketim amacıyla kalan yaşam süresine dengeli biçimde dağıtmaları neredeyse olanaksızdır. Bu noktada yaşam boyu yıllık gelir sigortaları, sigortalının sahip olduğu birikimini sigortacıya devri karşılığında ölene kadar düzenli gelir sağlamak ve bu yönüyle kaynaklara göre uzun yaşama riskini ortadan kaldırmakta ve birikimin tükenip bireylerin ileri yaşlarda gelirsiz kalma riskini ortadan kaldırmaktadır.

Sürelili yıllık gelir sigortaları, toplu ödenen paranın getirisi ile birlikte geri verilmesinden ibarettir. Bu sözleşmeler, gelirin yıllara dağıtımı herhangi bir ihtimale dayalı olmadığından, sigortadan daha çok bir varlığın çözülmesini içermektedir. Sigorta firması bu türden sözleşmelerde sadece faiz riskini üstlenmekte, faiz oranları düştüğünde dahi önceden belirlenmiş düzeyde getiriyi garanti etmektedir. Yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında, yatırdığı toplu para karşılığında sigortalının yaşam beklentisi ve teknik faizi dikkate alınarak düzenli gelir önerilmektedir. Yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında kural olarak sigortalının ölümü ile sigortacının yükümlülükleri sona ermektedir. Sigortalının kaynaklarına göre uzun yaşama riski sigorta firmasına devredilmekte, ödenen toplu para ve getirisi sona erse dahi sigortalının ölümüne kadar ödemeler devam etmektedir. Ancak, tersine sigortalı beklenen süreden önce ölür ise ödediği toplu paradan gelir olarak geri alamadığı kısım sigorta firmasına kalmaktadır. Bu noktada sigorta firması, sigortalıları bir araya getirmekte üzerine aldığı riski diğer sigortalılar üzerine dağıtmaktadır. Bu sayede beklenenden uzun yaşayan sigortalıların geliri, beklenenden erken ölen sigortalıların geri alamadıkları anaparalar ile karşılanmaktadır.

Yıllık gelir sigortaları kapsamında gelir ödemeleri hemen başlayabileceği gibi belirli bir süre ertelenebilmektedir. Gelirin derhal ödenmeye başlamasını içeren sözleşmeler, varlığın çözülmesi ve sözleşme gerektirir ise uzun yaşam riskinin sigortacıya aktarılmasını içermektedir. Düzenli gelir ödemesinin başlaması için belirli bir süre bekleme gerektiren ertelemeli sigortalar, ödenen primlerin yatırıma yönlendirilmesini ve bu süreçte elde edilen getirinin vergisiz olarak tasarrufa eklemesini içermektedir. Emeklilik tasarrufları için geliştirilen ve getirilerin emekliye ödeninceye kadar vergilendirilmemesini içeren bu yöntem (inside build-up), birikimin hızla artmasına izin vermektedir. Bu sayede, bireyin mevduat ve benzeri araçlarla elde edeceğinden daha yüksek bir birikim tutarına ulaşmakta, aynı anlama gelmek üzere belirlenen birikim tutarına daha kısa sürede ulaşmaktadır.

Yıllık gelir sigortalarının uzun süreli hatta yaşam boyu olması, garanti edilen düzenli ve sabit tutarının enflasyon nedeniyle aşınmasına neden olmaktadır. Enflasyonun neden olduğu aşınma, sigortalıya sağlanan garanti gelirin reel değerini düşürmekte, beraberinde ürünün cazibesini azaltmaktadır.

Enflasyona endeksli yıllık gelir sigortaları bu olumsuzları aşmakta kullanılabilmektedir. Ancak, uygulamada sigorta firmaları enflasyon riskini üstlenmemekte, sadece enflasyona endeksli kamu borçlanma araçlarının bulunduğu ülkelerde bu ürün sunulmaktadır. Bu cümleden hareketle, yıllık gelir sigortasının enflasyon riskinin nihayetinde kamu tarafından üstlenildiği ve maliyetinin bütçeye aktarıldığı saptanabilir.

Yıllık gelir sigortasından yapılan düzenli ödemelerin gelir vergisi kapsamında vergilendirme sürecine ilişkin olarak ilk saptaması gereken husus bu ödemelerin vergisel açıdan gelir niteliğidir. Belirli bir tutarda paranın veya mülkün devri karşılığında düzenli bir ödeme akımının elde edilmesi, bir servet unsurunun çözülmesi anlamına gelmektedir. Servet unsurunun likit hale getirilmesi veya paraya dönüştürülmesi sürecinde ödemenin tamamını gelir olarak kabul etmek hem teorik hem de pratik olarak kabul görmemektedir. Bir izah tarzıyla, yıllık gelir sigortasında süreç, anapara olarak konulan belirli bir tutarın peyderpey geri alınması kabul edilmekte, anapara iadesini aşan kısım başka bir deyişle bu anaparanın getirisi gelir olarak kabul edilmektedir. Bir başka izah tarzı ise, düzenli gelir akımlarının satın alındığı veya bunun için yatırım yapıldığı yönündedir. Bu izah tarzı, satın alma maliyetini veya yatırım tutarını aşan ödemelerin gelir olarak kabul edilmesini gerektirmektedir. Her iki izah tarzı da, sadece sigortalı tarafından ödenen tutarı aşan ödemelerin gelir olarak kabulünü ve dolayısıyla sadece bu tutarın vergilendirilmesini gerektirmektedir. Öte yandan, yaşam boyu yıllık gelir sigortalarında anapara ve getiri dışında “dengeleyici unsur” bulunmaktadır. Beklenenden uzun yaşayanların anaparaları tümüyle tükendiğinden ödenen gelir pozitif bir dengeleyici unsuru oluşturmaktadır. Aksine erken ölen sigortalılar için negatif dengeleyici unsur mevcuttur.

Yaygın uygulama da bu yöndedir: Yıllık gelir sigortası kapsamında sigortalıya yapılan düzenli gelir ödemelerinin sigortalının yıllık gelir sigortasına yaptığı ödemeleri aşan kısmı vergiye tabi gelir olarak kabul edilmektedir. Uygulamada pozitif dengeleyici unsur getiri gibi kabul edilmekte, ancak negatif dengeleyici unsur zarar kabul edilmemektedir. Dolayısıyla yaşam boyu sigortalarda beklenen yaşam süresi aşıldığında ödemenin tamamı getiren ibaret kabul edilmektedir. Yıllık gelir ödemelerinin oluşum ve hesaplama biçimi anapara-getiri hesabına dayanan bu uygulamayı güçleştirmektedir. Sigorta süresi sonunda anaparanın tükenmesi gerektiğinden aylık veya yıllık ödemeler getiriden daha yüksek tutarlı olmak zorundadır. Başka bir deyişle her taksitte hem anaparanın bir kısmı hem de getirisi ödenmektedir. Her taksit ödemesiyle azalan anapara tutarı, sabit faiz varsayımıyla, izleyen dönemde daha az getiri sağlamaktadır. Bu böylece devam etmekte, her taksit içinde getirinin payı azalmaktadır. Yaşam boyu sigortalarda belirtilen süre olarak mortalite tablolarına göre saptanan beklenen yaşam süresi alınmakta, anaparanın bitirilmesi bu süreye göre planlanmaktadır. Dolayısıyla beklenen süreye ulaşıldığında anapara ve getiri tutarının tamamı sigortalıya ödenmiş olmaktadır. Bu hesaplama yöntemi nedeniyle sürekli yıllık sigortalarda matrah ve vergi tutarı sürekli azalmaktadır. Benzer biçimde yaşam boyu sigortalarda vergi matrahı ve tutarı sürekli azalmakta, ancak beklenen yaşam süresine ulaşıldığında anapara tükendiğinden kalan ödemelerin tamamı getiriden oluşmaktadır. Zamanla azalan vergi yükü, ilerleyen yaşlarda birden artmakta ve aynı seviyede asılı kalmaktadır. Başka bir açıdan bakılınca, vergi sonrası tutar yani ileri yaşlardaki emekli bireyin net geliri azalmaktadır. Hesaplama güçlüğü yanında vergi tahsilatının ve net emeklilik gelirin istikrarsızlığı vergilemeyi güçleştirmektedir.

Uygulamada, bu güçlükleri aşmak amacıyla götürü mahiyette varsayım dayalı yöntemler geliştirilmiştir. Bu kolaylaştırıcı yöntemlerden birisi toplam prim/toplam ödeme oranına göre, her taksit itibarıyla genel geçer vergi dışı tutar veya oranın bulunmasıdır. Bu kapsamda toplam prim beklenen toplam ödemenin üçte ikisine isabet ediyor ise her taksitte ve nihayetinde toplamda yıllık gelir ödemelerinin üçte ikisi vergi dışında tutulmaktadır. Bu sayede hesaplama güçlüğü kaldırıldığı gibi gerek vergi tahsilatı gerekse net emeklilik geliri bakımından istikrarlı bir seyir sağlanmaktadır.

Türkiye uygulamasında, en az 10 yıllık veya yaşam boyu yıllık gelir sigortalarından yapılan ödemelerin tamamı gelir vergisinden istisna edilmiştir. Dolayısıyla yapılan ödemelerin anapara getiri ayrımı olmaksızın tamamı vergi dışında tutulmaktadır. Ancak belirlenen sürenin bitiminden önce sigortadan ayrılma halinde, istisna şartı ihlal edildiğinden bu tarihte yapılan ödemelerin irat yani getiri tutarı üzerinden stopaj yöntemiyle düşük ve düz oranlı (%15) vergilendirme yapılmaktadır.

Emeklilik tasarruflarını içeren hayat sigortalarında 10 yıl ve bireysel emeklilik sisteminde hem 10 yıl hem de sahibinin 56 yaşına ulaşması şartlarını yerine getiren tasarruflar gerek devlet katkısı gerekse

vergi yükü bakımından en üst seviyede desteklenmekte, hayat sigortalarından yapılan ödemelerin (%10) ve bireysel emeklilik sisteminden yapılan ödemelerin irat kısmı için (%5) stopaj yöntemiyle düşük ve düz oranlı bir vergileme yapılmaktadır. Kanunun öngördüğü uzun süre bekleme şartlarını taşıdığından en üst seviyede desteklenen bu tasarrufların yıllık gelir sigortasına aktarılması olanaklıdır. Emeklilik sistemi içindeki bu tasarrufların, sistem dışına çıkarılmak yerine yıllık gelir sigortasına en az 10 yıllığına veya ömür boyu kalmak üzere aktarılması halinde, normal koşullarda yapılması gereken vergileme bu aktarımı desteklemek amacıyla yapılmamaktadır. En az 10 yıl veya yaşam boyu yıllık gelir sigortasına yatırıldığı için sistem dışından getirilen tasarruflar gibi bu yıllık ödemeler de gelir vergisi istisnasından yararlanmaktadır. Bu yönüyle sistem dışından getirilen tasarrufların sadece gelecekteki getirileri vergi dışında tutulurken, sistem içinde kalan tasarrufların hem geçmişteki hem gelecekteki getirileri vergi dışında tutulmaktadır.

Sistem içinde kalan tasarrufların, başka bir deyişle hayat sigortalarından ve bireysel emeklilik sisteminden sabırlı tasarruf sahipleri tarafından aktarılan tutarların, belirlenen süreden önce çekilmesi istisna şartının ihlali olarak kabul edilmektedir. Bu ihlal durumunda, öncelikle erken çıkış nedeniyle yapılan ödemenin irat kısmı vergilendirilmektedir. Ayrıca tasarruflar yıllık gelir sigortasına aktarılırken bir önceki aşamada vergilendirilmeyen irat kısmı, geçmişte olması gerekenden (%5 veya 10) bir üst kademe de (%10 veya 15) vergilendirilmektedir.

Şartın ihlali halinde yapılacak vergilemeye ilişkin geliştirilen bu yöntem dahilinde hayat sigortası ödemelerinde stopaj oranı %10'dan %15'e; bireysel emeklilik sistemi ödemelerinde ise %5'ten %10'a çıkmaktadır. Her iki ödeme grubu için önerilen oran artışı aynı (%5) seviyededir. Bu sayede şartın ihlali nedeniyle ortaya çıkan ilave vergi yükü getirinin %5'ine karşılık gelmektedir. Ancak, vergi yükündeki artış oranı hayat sigortası ödemelerinde yarım kat, bireysel emeklilik sistemi ödemelerinde ise bir kattır.

Başkaca bir değişiklik olamamasına rağmen şartın ihlali nedeniyle verginin arttırılmasının, Anayasanın mali güce dayalı vergileme ilkesine uygunluğu tartışılmalıdır. Öte yandan şartın ihlali nedeniyle istenen ilave verginin hesabında ihlal zamanının dolayısıyla tahakkukun gecikme süresinin dikkate alınmadığı görülmektedir. Keza istisna nedeniyle zamanında alınmayan vergi kaybının başka bir deyişle hazine zararının düzeyinin, ilave vergi miktarının düzeyine etkisi bulunmamaktadır. Bütün bu açıklamalar, şartın ihlali nedeniyle getirilen ilave verginin yasal ancak en azından düzey olarak keyfi belirlenmiş bir yük olduğu değerlendirmesini gerektirmektedir.

Kaynakça

- AYM, E.2003/73, K.2003/86, 07.10.2003 (RG, 20.12.2005/26029).
- AYM, E.2017/117, K.2018/28, 28.02.2018 (RG, 04.04.2018/30381).
- Boskin, M. J., Douglas, B., & Bayer, P. (1998). *The Economic Role of Annuities*. Chicago: Catalyst Institute.
- Brown, J., Mitchell, O., Poterba, J. M., & Mithcell, P. W. (1999). Taxing Retirement Income: Nonqualified Annuities and Distributions from Qualified. *National Tax Journal*, 52(3), 563-591.
- Cohen, L. (1964). Recent Developments in the Taxation of Private Annuities. *Major Tax Planning*(16), 491-518.
- Dugan, C. F. (1940). Insurance and Annuity Contracts under the Federal Estate Tax: Differentiation and Theories of Taxation. *The Michigan Law Review*, 38(4), s. 526-535.
- Fehr, J. C. (1929). What Is an Annuity for Income Tax Purposes. *National Income Tax Journal*, 7(7), s. 259-288.
- Forster, R. H. (1955). Changes in Taxation of Life Insurance, Endowment and Annuity Contracts. *Major Tax Problems*(7), s. 557-622.
- Gentry, W. M., & Milano, J. (1998). *Taxes and Investment in Annuities*. Cambridge: NBER.

- Griffin, M. E. (1995). The Federal Income Taxation of Annuities: A Success Story. *Journal of the American Society of CLU&ChFC*, 49(3), s. 44-56.
- İnneci, A. (2013). Bireysel Emeklilik Sisteminde Yapılan Yeni Düzenlemeler ve Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 105-119.
- IRI. (2011). *The Tax Advantages of Annuities*. Insured Retirement Institute.
- Kaya, U. (2019) (a). Özel Emeklilik Sistemlerini Vergilendirme Yaklaşımları. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 54(1), 604-625.
- Kaya, U. (2019) (b). Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sisteminin Vergilendirme Sürecinin İncelenmesi. *Legal Mali Hukuk*, 15(171), 571-610.
- Mackenzie, G. (2002). *The Role of Private Sector Annuities Markets in an Individual Accounts Reform of a Public Pension Plan*. IMF.
- Magill, R. F. (1923-1924). Income Tax Liability of Annuities and Similar Periodical. *Yale Law Journal*, 33(3), 229-247.
- Manno, T. P. (1986). The Federal Income Taxation of Life Insurance, Annuities and Individual Retirement Accounts After The Tax Reform Act of 1986. *St. John Law Review*, 60(4), s.674-710.
- McClelland, H. F. (1962). Tax Aspect of the Variable Annuity. *National Tax Journal*, 15(2), s. 125-138.
- Meisenholder, R. (1941). Taxation of Annuity Contracts under State and Inheritance. *Michigan Law Review*, 39(6), s. 856-912
- Meisenholder, R. (1942). Taxation of Annuity Contracts under Federal Income Tax. *Michigan Law Review*, 40(7), 1005-1040.
- Mooney, W. E. (1969). Insurance Annuities on a Single Premium Payment Plan. *Insurance Law Journal*(9), s. 523-531.
- Moran, S. (tarih yok). *Taxation of Insurance Companies*. Madison: Wisconsin Legislative Fiscal Bureau.
- Mudgett, B. D. (1917). The exemption of Life Insurance Funds from Taxation. *The Annals of The American Academy*, 70(1), 123-140.
- Murphy, J. H. (1955). Federal Tax Treatment of Annuities. *University of Pittsburgh Law Review*, 16(4), s. 311-328.
- Neubing, T., & Steuerle, E. (January 1984). *The Taxation of Income Flowing Through Life Insurance Companies*. Office of Tax Analysis U.S. Treasury Department, Washington, D.C.
- OECD. (2001). *Taxing Insurance Companies*. OECD .
- OECD. (2002). *Financial Market Trends*. Paris: OECD.
- Ogborn, M. (1948). The Taxation of Annuities. *Journal of the Institute of Actuaries*, 74(1), s. 31-56.
- Poterba, J. M. (1997). *The History of Annuities in the United States*. Cambridge: NBER.
- Ross, B. G. (1963). The Private Annuity as a Tax Minimizing Instrument. *Taxes The Tax Magazine*, 41(4), 199-218.
- Rusconi, R. (2008). *National Annuity Markets*. Paris: OECD.
- Schwemm, J. B. (1958). Federal Estate Tax: Insurance and Annuity Combinations. *Michigan Law Review*, 56(8), s. 1366-1370.
- Stewart, F. (2007). *Policy Issues for Developing Annuities Market*. Paris: OECD.

- United States General Accounting Office. (1990). *Tax Treatment of Life Insurance and Annuity Accrued Interest*. Washington, D.C. : United States General Accounting Office.
- Wallace, P. A. (1960). Taxation of Private Annuities. *Boston University Law Review*(40), 349-374.
- Wren, H. G. (1954). Taxation of Commercial and Private Annuities under the Internal Revenue Code of 1954. *Mississippi Law Journal*, 26(2), s. 111-148.

Research Article

Tek Primli Yıllık Gelir Sigortalarından Yapılan Ödemelerin Vergilendirilmesi

Single Premium Annuity Taxation

Ufuk KAYA

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Finansal Bilimler Fakültesi

ufuk.kaya@hbv.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1633-8060>

Extended Summary

Unlike life insurance, single-premium annuity operate as a safeguard against the risk of a long life relative to the individual's resources. Life annuity allows individuals without the motivation to leave an inheritance, such as children, to access a regular income throughout their lives by utilizing their savings. Converting savings into a regular income consistent with lifespan ensures regular consumption and prevents the accumulation of unspent savings at the time of death, as well as preventing a lack of income in old age. It is stated that the only limit to the types of annuity insurance, whose origins lie in ancient societies, is human imagination. Today, annuity insurance, a unique and important type of life insurance in terms of retirement savings and income, requires analysis of the taxation process of regular payments made to the insured.

This study examines the scope and operation of annuity, its subtypes, and the structure of the market, determining its economic nature. During this process, the complementary relationship between annuity and life insurance and the individual retirement system is considered. Next, based on this economic nature, the taxation process of regular income from annuity was examined. First, the taxable nature of such payments was discussed, and the principal, return, and stabilizing elements included in annual income payments were identified. Furthermore, at this stage, annuities were categorized according to the start and end dates of the regular annuity payments, and the taxation process of common subtypes was examined. Finally, by examining the Turkish practice, the taxation process of regular annuity obtained was discussed, based on the source of the savings transferred to annuity income insurance policies and thus converted into regular payments, distinguishing between life insurance, individual retirement systems, and savings transferred from other areas. Term annuity payment consist of the return of a lump sum payment along with its return. Since the distribution of income over the years is not based on any probability, these contracts involve the dissolution of an asset rather than insurance. In such contracts, the insurance company only assumes the interest risk and guarantees a predetermined level of return even when interest rates fall. In life annuity, a regular income is offered in return for the lump sum investment, taking into account the insured's life expectancy and technical interest. As a rule, in life annuity, the insurer's liabilities cease upon the insured's death. Depending on the insured's resources, the risk of a long life is transferred to the insurance company, and payments continue until the insured's death, even if the lump sum investment and its return cease. However, conversely, if the insured dies before the expected period, the portion of the lump sum investment that could not be recovered as annuity remains with the insurance company. At this point, the insurance company brings together the annuitants and distributes the risk it has undertaken over them. In this way, the annuity of annuitant who

live longer than expected is covered by the principal amounts that could not be recovered by annuitant who died earlier than expected.

Income payments under lifetime annuity insurance policies can begin immediately or be deferred for a certain period. Contracts that include immediate annuity involve the dissolution of the asset and, if required by the contract, the transfer of the long life risk to the insurer. Deferred annuity, which require a certain waiting period before annuity begin, involve investing the premiums paid and adding the returns earned during this process to savings tax-free. Developed for retirement savings and involving the non-taxation of returns until they are paid to the retiree (inside build-up), this method allows for rapid accumulation of savings. This enables individuals to reach a higher amount of savings than they would with deposits or similar instruments, and in other words, to reach the predetermined savings amount in a shorter time.

The long-term, even lifelong, nature of annuity leads to the erosion of the guaranteed regular and fixed amount due to inflation. This erosion reduces the real value of the guaranteed income provided to the insured, thereby decreasing the product's attractiveness. Inflation-indexed annuity can be used to overcome these negative aspects. However, in practice, insurance companies do not assume the inflation risk; this product is only offered in countries where inflation-indexed government bond exist. Therefore, the inflation risk of annual income insurance is ultimately borne by the government.

The first point to consider regarding the taxation of regular payments from annuity under income tax is whether these payments constitute income from a tax perspective. Receiving a regular payment stream in exchange for the transfer of a specific amount of money or property constitutes the liquidation of an asset. However, considering the entire payment as income is neither theoretically nor practically acceptable. One explanation suggests that in annuity, the process involves the gradual return of a fixed principal amount, and only the portion exceeding the principal return—in other words, the return on that principal—is considered income. Another explanation suggests that regular income streams are purchased or invested in. This explanation would require that payments exceeding the purchase cost or investment amount be considered income. Both explanations necessitate that only payments exceeding the amount paid by the insured be considered income and therefore only that amount be taxed. On the other hand, life annuities have a "balancing factor" in addition to the principal and yield. Since the principal is completely depleted for those who live longer than expected, the income paid constitutes a positive balancing factor. Conversely, a negative balancing factor exists for insured individuals who die prematurely.

This is also the common practice: under annuity, the portion of regular income payments made to the insured that exceeds their annual income insurance payments is considered taxable income. In practice, the positive balancing factor is treated as yield, but the negative balancing factor is not considered a loss. Therefore, in life annuity, when the expected lifespan is exceeded, the entire payment is considered to be yield. The way annuity payments are formed and calculated complicates this practice based on a principal-yield calculation. Since the principal must be depleted at the end of the insurance period, monthly or annual payments must be higher than the yield. In other words, each installment includes both a portion of the principal and the yield. The decreasing principal amount with each installment payment, assuming a fixed interest rate, provides a lower yield in the following period. This continues, and the share of yield decreases with each installment. In life annuity, the expected lifespan, determined according to mortality tables, is used as the specified period, and the depletion of the principal is planned according to this period. Therefore, when the expected lifespan is reached, the entire principal and return amount is paid to the insured. Due to this calculation method, the tax base and tax amount continuously decrease in fixed-term annual insurance policies. Similarly, in life annuity, the tax base and amount continuously decrease, but since the principal is depleted when the expected lifespan is reached, the remaining payments consist entirely of the return. The tax burden, which decreases over time, suddenly increases in later years and remains at the same level. From another perspective, the after-tax amount, i.e., the net income of the retired individual in later years, decreases. In addition to the difficulty of calculation, the instability of tax collection and net retirement income makes taxation difficult.

In practice, methods based on assumptions of a lump-sum nature have been developed to overcome these difficulties. One of these facilitating methods is to find a generally applicable tax-exempt amount

or rate for each installment according to the total premium/total payment ratio. In this context, if the total premium amounts to two-thirds of the expected total payment, then two-thirds of the annual income payments, in total, are exempt from tax in each installment. This eliminates calculation difficulties and ensures a stable course in terms of both tax collection and net retirement income.

In Turkey, all apayments of at least 10 years or for life annuity are exempt from income tax. Therefore, all payments, regardless of principal or return, are tax-exempt. However, if the policy is terminated before the end of the specified period, the exemption condition is violated, and a low, flat-rate tax (15%) is applied to the income (return) portion of payments made at that date through withholding tax.

In life insurance policies that include retirement savings, savings meeting the conditions of 10 years, and in individual retirement systems meeting the conditions of both 10 years and the owner reaching the age of 56, are supported at the highest level in terms of both state contribution and tax burden. A low, flat-rate tax is applied to the income portion of life insurance payments (10%) and individual retirement system payments (5%) through withholding tax. This bill is supported at the highest level because it meets the long waiting period requirements stipulated by law.

It is possible to transfer savings to an annuity. If these savings within the pension system are transferred to an annuity plan for at least 10 years or for life annuity, instead of being withdrawn from the system, the taxation that would normally apply is not applied to support this transfer. Because they are invested in an annual income insurance plan for at least 10 years or for life, these annual payments, like savings brought from outside the system, benefit from an income tax exemption. In this respect, while only the future returns of savings brought from outside the system are exempt from tax, both past and future returns of savings remaining within the system are exempt from tax.

Withdrawing savings remaining within the system—in other words, amounts transferred from life insurance and individual pension systems by patient savers—before the specified period is considered a violation of the exemption condition. In this case, firstly, the income portion of the payment (return) made due to early withdrawal is taxed. Furthermore, when savings are transferred to an annual income insurance plan, the income portion (return) that was not taxed in the previous stage is taxed at a higher rate (10% or 15%) than it should have been in the past (5% or 10%).

This method, developed for taxation in case of breach of the condition, increases the withholding tax rate from 10% to 15% for life insurance payments and from 5% to 10% for individual retirement system payments. The proposed rate increase is the same (5%) for both payment groups. Thus, the additional tax burden arising from the breach of the condition corresponds to 5% of the income. However, the rate of increase in the tax burden is half the amount for life insurance payments and one-fold for individual retirement system payments.

Although no other changes are possible, the compatibility of increasing the tax due to the breach of the condition with the principle of taxation based on financial capacity enshrined in the Constitution should be debated. Furthermore, it appears that the calculation of the additional tax demanded due to the breach of the condition does not take into account the time of the breach, and therefore the delay period of accrual. Similarly, the level of tax loss due to the failure to collect the tax on time, in other words, the loss to the treasury, does not affect the level of the additional tax amount. All these explanations necessitate the assessment that the additional tax imposed due to the breach of the condition is a legal burden, but at least in terms of its level, it is arbitrarily determined.

ⁱ Tarihsel gelişimin detaylı incelemesi için bkz. (Poterba, 1997)

ⁱⁱ Yıllık gelir sigortası sahibi olmayan birisi 85 yaşına geldiğinde 65 yaşında tükettiğinin %73'ünü tüketebilmektedir. Şans eseri 95 yaşına ulaşır ise ancak 65 yaşında tükettiğinin yarısını tüketebilecektir. Tersine yıllık gelir sigortası aynı tüketim seviyesini korumasını sağlamaktadır. Bkz. (Poterba, 1997, s. 3)

ⁱⁱⁱ Sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranındaki %1'lik bir artışın inside build-up sürecinde vergi dışında kalan kişi başına yıllık gelir sigortası alımını %4,3 artırdığı; ayrıca emeklilik çağına yaklaşanların nüfus içinde çoğunlukta olduğu eyaletlerde bu eğilimin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Gentry & Milano, 1998)

^{iv} Türkiye'de de 2007 yılından bu yana TÜFE'ye endeksli devlet tahvili ihraç edilmektedir

^v Emeklilik fonları ve benzer gelirleri vergileme sürecini anlamak bakımından, bu süreci emeklilik tasarrufunun kararının verildiği katkı, getirinin elde edildiği birikim ve nihayetinde emeklilik geliri olarak ödeme yapılması

biçiminde üç faza ayırmak ve her bir aşamada vergi uygulamasını tespit ederek yaklaşımı nitelendirmek olanaklıdır. Daha detaylı bilgi için (Kaya, 2019 (b))

^{vi} Bu tartışma, A.B.D. bakımından, anayasanın 16. değişikliği uyarınca, Kongrenin kısıtlama olmaksızın sadece gelir vergisi almaya yetkili olmasından dolayı özel bir önem taşımaktadır (Meisenholder, 1942, s. 1010,1011) (Magill,

1923-1924, s. 234)

^{vii} Getiri, yıllık %3 enflasyon oranında dahi yirmi yılda gerçek değerinin %55'ine düşmektedir. Reel düşüş ile vergi artışı ileri yaşlarda bir kişinin vergi öncesi 1 dolarının reel olarak 0.354 dolara düşmesine neden olmaktadır (Brown, Mitchell, Poterba vd., 1999, s. 575).

^{viii} Verginin kısmen geri alınmasının örneği olarak Gelir Vergisi Kanununda hizmet erbabına pay senedi verilerek sağlanan menfaatlere ilişkin düzeltme (m. 17/2) gösterilebilir.